

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ.089.01.04 ПЗ

Виконав:

студент групи: 213-ФС-Д22

спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

(роботу виконано самостійно, відповідно до
принципів академічної доброчесності)

Мальцева В.



Керівник: доцент, канд. екон. наук
Коковіхіна О.О.

Рецензент: професор, д-р екон. наук
Овчиннікова В.О.

2023

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра фінанси, облік і аудит

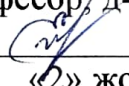
Освітній рівень: магістр

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Управління фінансами, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри,
професор, д-р екон. наук

 О.Г.Кірдіна

«2» жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ Мальцевій Валерії Олександрівні

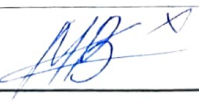
- 1 Тема «Управління кредитним портфелем банку» керівник Коковіхіна Олександра Олександрівна, канд. екон. наук, доцент затверджені розпорядженням по економічному факультету від «23» жовтня 2023 року №21/23
- 2 Строк подання студентом закінченої роботи «30» грудня 2023 року.
- 3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з теми дипломної роботи; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження для виявлення сутності і ролі процесу управління кредитним портфелем банку.
- 4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) дослідити економічну сутність кредитного портфелю банку; визначити основні складові кредитного портфелю банку; окреслити коло факторів, що впливають на процес управління кредитним портфелем банку; надати загальну характеристику діяльності АТ «ПриватБанк»; здійснити аналіз фінансового стану АТ «ПриватБанк»; здійснити оцінку кредитного портфеля АТ «ПриватБанк»; дослідити ефективність управління кредитним портфелем банку.

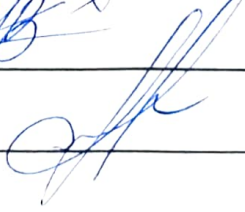
5 Перелік графічного матеріалу: функції кредитного портфеля банку; типи кредитного портфеля; класифікація кредитного портфелю банку; класифікація кредитного ризику за джерелом його походження; структура основних статей зобов'язань АТ «ПриватБанк» за 2018 – 2022 рр.; показники прибутковості АТ «ПриватБанк» за 2018 – 2022 рр.; аналіз структури та ефективності управління кредитним портфелем АТ «ПриватБанк»; аналіз кредитів за кредитною якістю АТ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр., аналіз ефективності управління кредитним портфелем АТ «ПриватБанк»; визначальні проблеми розвитку банківського кредитування в Україні.

6 Дата видачі завдання «2» жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

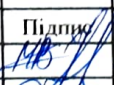
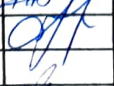
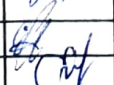
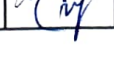
Назва етапів	Стан виконання етапів	Примітка
Вибір теми та її затвердження	03.10.2023 05.10.2023	
Підбір літератури та статистичних матеріалів	06.10.2023 15.10.2023	
Консультація з керівником щодо організації роботи	16.10.2023 20.10.2023	
Огляд джерел інформації	21.10.2023 01.11.2023	
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи	02.11.2023 18.11.2023	
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи	19.11.2023 04.12.2023	
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи	05.12.2023 19.12.2023	
Перед захист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	20.12.2023 30.12.2023	

Студент  Мальцева В.О.

Керівник  Коковіхіна О.О.

Зміст

Вступ	6
1 Науково–теоретичні засади управління кредитним портфелем банку	10
1.1 Сутність кредитного портфеля банку, його функції та склад.....	10
1.2 Типи та види кредитного портфелю банку.....	18
1.3 Кредитна політика як основа управління кредитним портфелем банку	30
Висновки до першого розділу	37
2 Аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків та ефективності кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»	40
2.1 Тенденції та особливості кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки.....	40
2.2 Загальна характеристика АТ КБ «ПриватБанк» та аналіз його фінансового стану	46
2.3 Аналіз кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк».....	56
Висновки до другого розділу.....	64
3 Напрями підвищення ефективності управління кредитними продуктами комерційним банком АТ КБ «ПриватБанк»	66
3.1 Діагностика ризикованості кредитного портфелю АТ КБ «Приватбанк.....	66
3.2 Управління кредитним ризиком в АТ КБ «ПриватБанк»	72
3.3 Ефективність управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк».....	80
Висновки до третього розділу	86

					МРЕ. 089.01.04 ПЗ			
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата	Управління кредитним портфелем банку	Літ.	Арк.	Акруїв
Розроб.		Мальцева В.О.		30.02.23				
Перевір.		Коковіхіна О.О.		30.12.23			4	103
Н. Контр.		Тройнікова ОМ		30.12.23		УкрДУЗТ		
Затверд.		Кірдіна О.Г.		08.02.24				
								4

Висновки..... 89

Список використаних джерел..... 93

Додаток А Звіт про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» за 2018 рік 99

Додаток Б Звіт про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» за 2019 рік..... 100

Додаток В Звіт про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» за 2020 рік 101

Додаток Г Звіт про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» за 2021 рік 102

Додаток Д Звіт про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» за 2022 рік 103

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ.089.01.04 ПЗ

Виконав:

студент групи: 213-ФС-Д22

спеціальності 072«Фінанси, банківська
справа та страхування»

(роботу виконано самостійно, відповідно до
принципів академічної доброчесності)

Мальцева В.

Керівник: доцент, канд. екон.наук

Коковіхіна О.О.

Рецензент: професор, д-р екон. наук

Овчиннікова В.О.

2023

Вступ

Управління кредитним портфелем дозволяє комерційним банкам досягати максимальної прибутковості при відносно низькому рівні ризику та необхідному рівні ліквідності. Сьогодні питання управління кредитним портфелем набуває особливого значення у зв'язку зі зростанням проблемної заборгованості позичальників комерційних банків.

Оскільки на кредитний портфель сьогодні припадає більше половини сукупних активів банку, ефективність кредитної діяльності банку є необхідним, якщо не вирішальним, фактором його виживання. У структурі балансу банку кредитний портфель є окремим активом з власним рівнем дохідності та ризику і розглядається як невід'ємна частина активів. Тому для забезпечення повернення кредитів та підвищення прибутковості кредитної діяльності банки повинні впроваджувати ефективну систему управління кредитним портфелем. Цього можна досягти, проаналізувавши теоретичні та практичні питання, пов'язані з підходами та процесами банків у формуванні та управлінні кредитним портфелем.

В сучасних кризових умовах та з метою забезпечення ефективної організації кредитної діяльності перед комерційними банками постає одне з найважливіших завдань в управлінні кредитною діяльністю, а саме формування та управління кредитними портфелями комерційних банків. Кредитний портфель – це не просто пасивно сформована сукупність кредитів, а результат активних і цілеспрямованих дій банку, що динамічно розвивається, і являє собою суто управлінське співвідношення між різними видами кредитів.

Дослідженням питань управління кредитним портфелем банку займалися такі науковці як: Ю. Бугель, О. Васюренко, В. Вітлінський, А. Гальчинський, В. Голуб, О. Дзюблюк, Л. Калініченко, В. Корнеєв, В. Лагутін, Г. Меньяйло, А. Мороз, Л. Примостка, П. Роуз, М. Савлук, Дж. Синки, К. Степаненко, О. Тридід, Е. Ширинська та інші.

Незважаючи на їх чисельні доробки через у цілому незадовільний стан кредитного портфелю банківської системи України на поточний момент питання його оздоровлення та підвищення ефективності залишається нагальним та важливим.

Мета дослідження полягає в уточненні природи та сутності кредитного портфелю банківської установи, узагальненні інструментів управління кредитним портфелем, а також у розробці рекомендацій щодо управління кредитним портфелем для АТ КБ «ПриватБанк» і банківської системи в цілому.

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання, спрямовані на її досягнення:

- визначити економічну природу кредитного портфелю банку;
- систематизувати інформацію щодо типів і видів кредитного портфелю банку;
- дослідити сутність кредитної політики як основи управління кредитним портфелем банку;
- визначити ключові тенденції розвитку кредитного ринку України;
- здійснити оцінювання ефективності діяльності АТ КБ «ПриватБанк»;
- здійснити аналіз управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк»
- визначити рівень ризикованості кредитної діяльності банку;
- провести оцінювання ефективності управління кредитним портфелем;
- запропонувати шляхи вдосконалення процесу управління кредитним портфелем банку.

Об'єктом дослідження виступає процес кредитування у банківських установах.

Предметом дослідження виступають теоретичні основи та практичні рекомендації підвищення ефективності управління кредитним портфелем у банківських установах.

В ході наукового дослідження використано такі загальнонаукові методи: метод логічного узагальнення та наукової абстракції – для розкриття загальних

положень визначення природи кредитного портфелю; порівняння – при дослідженні стану банківської системи України; графоаналітичний – для аналізу, порівняння й наочного відображення статистичних даних із метою дослідження стану банківської системи у сфері кредитно–інвестиційної діяльності та показників, які характеризують стан кредитного портфелю у банківській системі та в АТ КБ «ПриватБанк»

Інформаційною базою роботи є Закони України та інші нормативно–правові акти з питань здійснення банківської діяльності, здійснення регулювання банківської діяльності, офіційна інформація Національного банку України, Асоціації українських банків, фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері управління кредитним портфелем.

В ході підготовки та виконання роботи автором була використана інформація, у тому числі текст, алгоритми, методики проведення аналізу, досліджень, визначення певних характеристик, параметрів та вихідних даних, розрахунків тощо, які містяться у джерелах [1 – 67], наведених у списку використаних джерел, а також інформація, отримана в результаті консультування з керівником роботи, науковими, науково–педагогічними працівниками та іншими особами, яка є неопублікованими авторськими напрацюваннями, дозволеними для використання автору цієї роботи виключно при виконанні тільки цієї дипломної роботи.

Елементами наукової новизни є удосконалення визначення «кредитного портфелю банку». Так, під кредитним портфелем слід розуміти сукупність кредитів на певну дату структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності, наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку. Дане визначення на відміну від існуючих враховує всю багатоваріантність структури кредитного портфелю банку і акцентує увагу на фінансових результатах оптимальності такої багатоваріантності.

Результатами роботи автора є визначення рівня ефективності управління кредитним портфелем банку та його прогнозування на найближчу перспективу,

виявлення ключових тенденцій розвитку кредитного ринку України та розробка шляхів вдосконалення процесу управління кредитним портфелем банківських установ.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 103 сторінки, основний зміст роботи викладено на 98 сторінках. Магістерська робота містить 29 таблиць, 18 рисунків, список використаних джерел включає 67 найменування.

Публікації здобувача за темою кваліфікаційної роботи:

1 Мальцева В.О., Коковіхіна О.О. Мальцева В.О. Особливості роздрібного банківського кредитування в умовах війни. Матеріали I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція Development of Education, Science and Business: Results 2023: Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference (м. Дніпро, 21-22 грудня 2023 року). Дніпро, 2023. С. 96-97.

2 Мальцева В.О., Коковіхіна О.О. Особливості банківського кредитування в умовах війни. Матеріали 83-ї студентської науково-технічної конференції УкрДУЗТ (м. Харків, 12 - 14 грудня 2023 р.). Харків, 2023. С. 540-541.

1 Науково–теоретичні засади управління кредитним портфелем банку

1.1 Сутність кредитного портфеля банку, його функції та склад

Кредитна діяльність є одним із ключових напрямів функціонування банківських установ, оскільки саме кредитні операції забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки та формують значну частину доходів банку. Водночас здійснення кредитних операцій супроводжується виникненням кредитного ризику, що зумовлює необхідність системного підходу до формування та управління сукупністю кредитних активів банку. У цьому контексті важливого значення набуває поняття кредитного портфеля.

У науковій літературі не існує абсолютно єдиного підходу до визначення сутності кредитного портфеля банку. Різні дослідники акцентують увагу на його кількісних, структурних, ризикових або управлінських характеристиках. У широкому розумінні кредитний портфель можна визначити як сукупність кредитних вимог банку до позичальників, сформованих у процесі здійснення кредитних операцій на певну дату.

Кредитний портфель доцільно розглядати не лише як механічну сукупність виданих банком кредитів, а як цілісну систему взаємопов'язаних кредитних активів, що мають різні характеристики за строками, сумами, видами забезпечення, категоріями позичальників, валютами, процентними ставками та рівнем ризику. Саме така системна характеристика дає змогу оцінювати кредитний портфель з позиції його дохідності, якості, диверсифікованості та ризиковості.

Економічна сутність кредитного портфеля проявляється через відносини, що виникають між банком та позичальниками у процесі розміщення залучених і власних коштів на умовах строковості, повернення, платності та, у відповідних випадках, забезпеченості. У результаті формування кредитного портфеля банк отримує право вимоги щодо повернення основної суми боргу та сплати передбачених договором процентів і комісій. Таким чином, кредитний портфель є

важливою складовою активних операцій банку та безпосередньо впливає на його фінансовий результат.

Характерною особливістю кредитного портфеля є поєднання в ньому активів із різними рівнями дохідності та ризику. Кредити з високою потенційною дохідністю, як правило, можуть супроводжуватися вищим рівнем кредитного ризику, тоді як низькоризикові операції можуть забезпечувати нижчу дохідність. Тому основним завданням банку є формування такої структури кредитного портфеля, яка дає змогу забезпечувати прийнятний рівень доходності за одночасного контролю ризиків.

В економічній літературі наразі немає єдиного тлумачення поняття "кредитний портфель банку". Одні автори визначають кредитний портфель як усі фінансові активи разом із зобов'язаннями банку, інші пов'язують це поняття лише з кредитними операціями банку, треті визначають кредитний портфель як сукупність елементів, класифікованих за певними критеріями.

Проаналізуємо основні наукові підходи до трактування сутності кредитного портфеля (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до визначення поняття «кредитний портфель»

Автор	Трактування поняття «кредитний портфель»
Бугель Ю. [1]	Сукупність кредитних інструментів, використання яких спрямоване на досягнення визначених банком цілей.
НБУ [2]	Сукупність банківських кредитів, структурованих за встановленими характеристиками відповідно до напрямів та завдань кредитної політики банку.
Голуб В. М. [3]	Інструмент управління кредитною діяльністю банківської установи, який забезпечує реалізацію стратегічних і поточних завдань кредитної політики.
Загородній А. Г. [4]	Сукупність економічних відносин, що виникають у процесі надання, обслуговування та погашення кредитів і прирівняних до них операцій.
Лаврушин О. І. [5]	Сукупність наданих банком позик, розподілених відповідно до критеріїв, які характеризують фактори кредитного ризику.
Пашков А. І. [6]	Сукупність вимог банківської установи за наданими кредитами, до яких належать міжбанківські кредити, кредити юридичним особам та позики фізичним особам.
Примостка Л. О. [7]	Сукупність кредитів, наданих банком для отримання доходу.
Челноков В. А. [8]	Відображення напрямів розміщення кредитних ресурсів з урахуванням рівня їх дохідності та ризиковості.

Аналіз наведених визначень свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування поняття «кредитний портфель». Водночас у більшості визначень простежуються спільні змістові характеристики, що дають змогу систематизувати існуючі наукові підходи.

Перший підхід можна визначити як активно-операційний, відповідно до якого кредитний портфель розглядається як сукупність кредитів, кредитних вимог або кредитних інструментів банку. Такий підхід є найбільш поширеним і зосереджується передусім на кількісному та структурному складі кредитних активів. Його перевагою є чітке визначення об'єкта управління, однак він недостатньо враховує взаємозв'язок між окремими кредитами та загальним рівнем ризику і дохідності портфеля.

Другий підхід є управлінським. Його представники розглядають кредитний портфель не лише як результат здійснених банком кредитних операцій, а як інструмент реалізації кредитної політики та досягнення стратегічних цілей банку. У цьому випадку увага акцентується на необхідності оптимізації структури кредитних вкладень, управлінні ризиками, диверсифікації та забезпеченні необхідного рівня дохідності.

Третій підхід можна охарактеризувати як економіко-відносний. Згідно з ним кредитний портфель відображає систему економічних відносин між банком та позичальниками, що виникають на етапах надання, використання та погашення кредиту. Такий підхід дає змогу розглядати кредитний портфель ширше, ніж просту сукупність активів, оскільки враховує економічний зміст кредитних взаємовідносин.

Четвертий підхід є ризик-дохідним і передбачає розгляд кредитного портфеля через співвідношення його дохідності та ризиковості. Відповідно до цього підходу структура кредитних вкладень визначається не лише обсягом наданих кредитів, а й потенційною прибутковістю відповідних операцій та рівнем ризику їх неповернення. Такий підхід має особливе значення для сучасної практики банківського менеджменту, оскільки дає змогу оцінювати ефективність кредитного портфеля з позиції співвідношення «ризик – дохідність».

Зазначені підходи не слід розглядати як взаємовиключні. Навпаки, вони доповнюють один одного та дають можливість сформувати комплексне уявлення про кредитний портфель банку. Так, кредитний портфель одночасно є сукупністю кредитних активів, результатом кредитної діяльності банку, інструментом реалізації його кредитної політики та об'єктом управління ризиками й доходністю.

На підставі узагальнення наукових підходів доцільно виокремити основні характеристики кредитного портфеля банку:

- Кредитний портфель є результатом кредитної діяльності банку, оскільки формується внаслідок здійснення кредитних операцій.
- Кредитний портфель має кількісну характеристику, яка визначається загальним обсягом кредитних вимог банку на певну дату.
- Кредитний портфель має структурну характеристику, оскільки окремі кредитні операції групуються за певними ознаками: видами кредитів, категоріями позичальників, строками, валютою, забезпеченням, галузями тощо.
- Кредитний портфель є джерелом доходів банку, насамперед процентних, а також комісійних та інших доходів, пов'язаних із кредитним обслуговуванням.
- Кредитний портфель є носієм кредитного ризику, оскільки його якість залежить від здатності позичальників виконувати свої зобов'язання.
- Кредитний портфель є об'єктом управління, що передбачає його формування, моніторинг, оцінювання, диверсифікацію та оптимізацію.
- Ефективність кредитного портфеля визначається співвідношенням доходності та ризиковості, а тому його оптимізація має передбачати не максимізацію обсягів кредитування, а досягнення прийнятного рівня доходності за контрольованого ризику.

Отже, результати проведеного аналізу дають підстави уточнити економічний зміст поняття «кредитний портфель». На нашу думку, кредитний портфель банку доцільно визначати як сукупність кредитів на певну дату структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності, наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою

отримання прибутку.

Оскільки кредитування є найбільш прибутковою сферою банківської діяльності, кредитний портфель та управління ним є потужним інструментом реалізації кредитної політики комерційних банків. Метою кредитної політики банку не завжди є максимізація прибутку. В сучасних ринкових умовах метою кредитної політики банку може бути також збільшення частки ринку банківських кредитів у певному сегменті, утримання конкурентних переваг тощо. У цьому контексті в широкому розумінні кредитний портфель комерційного банку – це сукупність інструментів реалізації кредитної політики банку з метою управління кредитним ризиком та утримання конкурентних переваг на ринку банківського кредитування.

У вужчому розумінні ми розглядаємо кредитний портфель комерційного банку як сукупність розміщених кредитних продуктів комерційного банку, структурованих з урахуванням ступеня ризику, дохідності та ліквідності для забезпечення реалізації стратегії і тактики кредитної політики.

Сутність кредитного портфелю краще за все розглядати через функції, що він виконує [9].

Узагальнення літературних джерел за цією проблематикою довело, що деякі з них є похідними від загальновідомих функцій кредиту, а деякі – специфічними з огляду на специфіку кредитного портфелю (таблиця 1.2).

Сукупність зазначених функцій свідчить про те, що кредитний портфель є не лише сукупністю кредитних операцій, а комплексним інструментом управління банківськими ресурсами, доходами та ризиками.

Таблиця 1.2 – Функції кредитного портфеля банку

Функція	Характеристика
Розподільча та перерозподільна	Забезпечує спрямування тимчасово вільних банківських ресурсів між різними категоріями позичальників відповідно до пріоритетів кредитної політики.
Функція заміщення грошей кредитними операціями	Сприяє розвитку безготівкового грошового обігу та формуванню додаткового платоспроможного попиту за рахунок кредитних ресурсів.
Функція консолідації кредитів	Передбачає об'єднання окремих кредитних вимог у єдину систему, що дає можливість здійснювати комплексний аналіз та управління кредитним портфелем.
Функція мінімізації кредитного ризику	Реалізується шляхом диверсифікації кредитних вкладень, моніторингу позичальників, контролю якості кредитів та використання механізмів забезпечення.
Функція формування та диверсифікації дохідної бази	Забезпечує отримання банком процентних та інших доходів шляхом розміщення ресурсів у різні види кредитних продуктів і сегменти ринку.

Розподільча та перерозподільна функція полягає у спрямуванні тимчасово вільних коштів банку до суб'єктів, які мають потребу у фінансових ресурсах. У процесі кредитування банк здійснює перерозподіл коштів між різними категоріями позичальників — суб'єктами господарювання, фізичними особами, фінансовими установами та іншими клієнтами. При цьому напрями розподілу кредитних ресурсів визначаються кредитною політикою банку, його стратегічними цілями, рівнем прийняттого ризику та поточною кон'юнктурою кредитного ринку. Реалізація цієї функції забезпечує рух фінансових ресурсів до тих сфер економічної діяльності, де існує відповідний попит на кредитування.

Функція заміщення грошей кредитними операціями пов'язана з використанням кредиту як одного з інструментів забезпечення грошового обороту. Надання кредитів сприяє збільшенню обсягу безготівкових коштів у економіці, оскільки в процесі кредитування на рахунках клієнтів формуються додаткові кошти, які можуть використовуватися для здійснення платежів. У результаті кредитні операції сприяють розвитку безготівкового грошового обігу, підтримують платоспроможний попит та забезпечують безперервність розрахунків між суб'єктами економічних відносин.

Функція консолідації кредитів передбачає об'єднання окремих кредитних вимог банку в цілісну систему — кредитний портфель. На відміну від розгляду кожної кредитної операції окремо, портфельний підхід дає змогу оцінювати сукупний обсяг кредитних вкладень, їх структуру, концентрацію, рівень ризику та дохідність. Консолідація кредитних операцій створює інформаційну основу для прийняття управлінських рішень, оскільки дозволяє виявляти диспропорції у структурі портфеля, надмірну концентрацію кредитних ризиків та напрями, які потребують коригування. Таким чином, ця функція безпосередньо пов'язана з необхідністю комплексного управління кредитним портфелем.

Функція мінімізації кредитного ризику має особливе значення для забезпечення фінансової стійкості банку. Кредитні операції завжди пов'язані з ризиком невиконання або неналежного виконання позичальником своїх зобов'язань. На рівні кредитного портфеля мінімізація такого ризику забезпечується шляхом диверсифікації кредитних вкладень, встановлення внутрішніх лімітів, оцінювання кредитоспроможності позичальників, постійного моніторингу стану заборгованості, контролю концентрації ризиків та використання належного забезпечення. Важливим інструментом також є своєчасне виявлення ознак погіршення якості кредитів і застосування заходів щодо реструктуризації або стягнення проблемної заборгованості. Отже, реалізація цієї функції спрямована на обмеження потенційних фінансових втрат банку.

Функція формування та диверсифікації дохідної бази визначає роль кредитного портфеля у формуванні фінансового результату банку. Розміщуючи залучені та власні кошти у кредитні операції, банк отримує процентні доходи, а також може формувати комісійні та інші доходи, пов'язані з кредитним обслуговуванням. Диверсифікація кредитних вкладень за видами продуктів, категоріями позичальників та сегментами ринку дає змогу зменшувати залежність доходів від окремих напрямів кредитування. Водночас забезпечення високої дохідності має здійснюватися з урахуванням рівня ризику, оскільки надмірне підвищення дохідності кредитного портфеля за рахунок високоризикових операцій може призвести до збільшення проблемної заборгованості та кредитних збитків.

Таким чином, функції кредитного портфеля є взаємопов'язаними та комплексно характеризують його роль у діяльності банку. Розподільча та перерозподільна функція забезпечує рух ресурсів між учасниками економічних відносин, функція заміщення грошей кредитними операціями сприяє функціонуванню грошового обороту, функція консолідації кредитів створює основу для портфельного управління, функція мінімізації кредитного ризику спрямована на захист банку від потенційних втрат, а функція формування та диверсифікації дохідної бази забезпечує отримання та стабілізацію доходів від кредитної діяльності.

Отже, ефективність кредитного портфеля визначається не окремою функцією, а результатом їх комплексної реалізації. Оптимальне поєднання дохідності, ризику, диверсифікації та якості кредитних активів створює передумови для забезпечення стабільності кредитної діяльності та підвищення загальної ефективності функціонування банку.

Водночас кредитний портфель є одним із ключових джерел формування доходів банку. За рахунок диференціації кредитних продуктів та напрямів кредитування банк може формувати більш диверсифіковану дохідну базу. Таким чином, функції кредитного портфеля взаємопов'язані між собою та мають реалізовуватися комплексно.

У цьому контексті кредитний портфель характеризується низкою взаємопов'язаних властивостей. До них належать:

- дохідність — здатність кредитного портфеля забезпечувати банку процентні та інші доходи;
- ризиковість — рівень імовірності виникнення фінансових втрат унаслідок невиконання позичальниками своїх зобов'язань;
- ліквідність — здатність кредитних активів забезпечувати надходження грошових коштів відповідно до строків виконання зобов'язань банку;
- диверсифікованість — розподіл кредитних вкладень між різними видами позичальників, галузями, регіонами, валютами та кредитними продуктами;

- **якість** — характеристика кредитного портфеля з погляду фінансового стану позичальників, рівня простроченої заборгованості, забезпеченості кредитів та ймовірності їх погашення;
- **збалансованість** — відповідність структури кредитного портфеля стратегічним цілям банку, його ресурсним можливостям і допустимому рівню ризику.

Банківське кредитування є складним і багатогранним процесом, який в умовах розвитку ринкової економіки набуває нових форм та різновидів. Кредитний портфель комерційних банків можна класифікувати за різними ознаками та критеріями, найбільш поширені з яких наведені в наступному пункті роботи.

1.2 Типи та види кредитного портфелю банку

Кредитний портфель банку є складною структурованою системою, яка формується під впливом кредитної політики, стратегічних цілей банківської установи, характеристик ресурсної бази, попиту на кредитні продукти та рівня прийнятного кредитного ризику. Для забезпечення ефективного управління кредитними активами важливе значення має їх класифікація за різними ознаками. Така класифікація дає змогу визначити структуру кредитного портфеля, оцінити рівень його диверсифікації, концентрації та ризиковості, а також визначити напрями його оптимізації.

У науковій літературі не існує єдиної універсальної класифікації типів і видів кредитного портфеля. Це пояснюється тим, що кредитний портфель може характеризуватися одночасно за декількома параметрами: складом позичальників, видами кредитних операцій, строками, валютою, забезпеченням, рівнем ризику, дохідністю та іншими критеріями. Тому для комплексного дослідження доцільно застосовувати багатокритеріальний підхід до його класифікації. Залежно від мети банк формує кредитний портфель певного типу. Тип портфеля, в загальному вигляді, являє собою характеристику портфеля, засновану на співвідношенні

прибутку та ризику. Основні типи кредитного портфеля дослідимо за допомогою таблиці 1.4 [10].

Таблиця 1.4 – Типи кредитного портфеля

Тип портфеля	Характеристика портфеля
портфель доходу	портфель орієнтовано на кредити, що забезпечують стабільний дохід, отримання якого характеризується мінімальними ризиками та постійною своєчасною виплатою відсотків
портфель ризику	портфель складається переважно з кредитів із високим рівнем ризику
збалансований портфель	даний портфель уявляє собою раціональне поєднання кредитів різного типу, як високо ризикованих так і кредитів із низьким рівнем ризику

Портфель доходу орієнтований переважно на кредитні операції, які забезпечують банку стабільне отримання процентних та інших доходів за відносно невисокого рівня кредитного ризику. До його складу, як правило, включаються кредити позичальникам із належним фінансовим станом, стабільними грошовими потоками та позитивною кредитною історією, а також кредити, які мають достатнє та якісне забезпечення. Важливою характеристикою такого портфеля є своєчасне виконання позичальниками своїх зобов'язань, що забезпечує регулярне надходження процентних платежів і знижує ймовірність виникнення проблемної заборгованості.

Формування портфеля доходу дає змогу банку забезпечувати відносно прогнозований грошовий потік та стабільність процентних доходів. Водночас надмірна орієнтація виключно на низькоризикові кредитні операції може обмежувати потенційну доходність банку, оскільки кредити з нижчим рівнем ризику зазвичай характеризуються нижчою процентною маржею. Тому такий тип портфеля є доцільним для банків, які дотримуються консервативної моделі управління кредитним ризиком.

Портфель ризику формується переважно за рахунок кредитів із підвищеним рівнем кредитного ризику. До нього можуть належати кредити позичальникам із нестабільним фінансовим станом, недостатньою платоспроможністю, високим

борговим навантаженням або недостатнім рівнем забезпечення. Потенційна доходність таких кредитних операцій може бути вищою, оскільки підвищений ризик зазвичай компенсується більшою процентною ставкою.

Однак формування портфеля ризику супроводжується високою ймовірністю виникнення простроченої та проблемної заборгованості. Це може спричинити збільшення кредитних збитків, необхідність формування додаткових резервів та негативно вплинути на прибутковість і капітал банку. Тому кредитування позичальників із підвищеним рівнем ризику потребує посиленого аналізу їх фінансового стану, належного забезпечення, встановлення відповідних кредитних лімітів та постійного моніторингу.

Збалансований кредитний портфель передбачає раціональне поєднання кредитних операцій із різним рівнем ризику та доходності. Такий портфель включає як відносно низькоризикові кредити, які забезпечують стабільні доходи, так і операції з вищим потенціалом доходності, але відповідно більшим рівнем ризику. Основною перевагою збалансованого портфеля є можливість досягнення оптимального співвідношення між доходністю та ризиковістю.

Кредитний портфель банку характеризується складною внутрішньою структурою, що зумовлює необхідність його класифікації за різними ознаками. Така класифікація має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки дає можливість банку оцінити структуру кредитних вкладень, визначити рівень їх концентрації, встановити особливості кредитного ризику за окремими сегментами та сформулювати відповідні підходи до управління кредитним портфелем. Залежно від характеристик кредитних операцій можуть виділятися різні види кредитного портфеля.

Однією з базових класифікаційних ознак є суб'єкт кредитування. За цією ознакою доцільно виокремити портфель кредитів юридичним особам та портфель кредитів фізичним особам. Портфель юридичних осіб формується за рахунок кредитування суб'єктів господарювання та може включати кредити на фінансування поточної діяльності, поповнення оборотного капіталу, придбання основних засобів, реалізацію інвестиційних проєктів та інші господарські потреби.

Для такого портфеля особливого значення набуває оцінювання фінансового стану підприємств, їх платоспроможності, грошових потоків, ділової репутації та перспектив розвитку відповідної галузі. Портфель фізичних осіб включає споживчі, іпотечні, карткові та інші кредити населенню. Його специфіка полягає у значній кількості позичальників, відносно невеликому середньому розмірі окремого кредиту та необхідності використання стандартизованих методів оцінювання кредитоспроможності.

За об'єктом кредитування можна виділити портфель вексельних, інвестиційних та іпотечних кредитів. Портфель вексельних кредитів формується за операціями, пов'язаними з кредитуванням під вексельні зобов'язання та використанням векселів як інструментів оформлення заборгованості. Його специфіка визначається необхідністю оцінювання платоспроможності не лише безпосереднього клієнта, а й інших учасників вексельного зобов'язання. Портфель інвестиційних кредитів охоплює кредити, спрямовані на фінансування придбання основних засобів, модернізації виробництва, розширення діяльності та реалізації інвестиційних проєктів. Такі кредити, як правило, мають триваліший строк користування, тому потребують оцінювання перспективності проєкту, прогнозування майбутніх грошових потоків та аналізу довгострокової платоспроможності позичальника. Портфель іпотечних кредитів включає кредити, пов'язані з фінансуванням придбання, будівництва або реконструкції нерухомості та забезпечені відповідним майном. При його формуванні важливими є оцінка вартості застави, її ліквідності та можливості реалізації у разі невиконання позичальником зобов'язань.

Важливою класифікаційною ознакою є термін кредитування. За цією ознакою виділяють короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий кредитні портфелі. Короткостроковий портфель включає кредити, що надаються на відносно нетривалий період та переважно використовуються для фінансування поточних потреб позичальників. Середньостроковий портфель формується за рахунок кредитів, які можуть використовуватися як для поточного фінансування, так і для реалізації окремих інвестиційних заходів. Довгостроковий портфель

охоплює кредити з тривалим періодом погашення, зокрема інвестиційні та іпотечні кредити. Строкова структура кредитного портфеля має бути узгоджена зі строковою структурою ресурсної бази банку, оскільки значна невідповідність строків активів і пасивів може створювати додаткові ризики ліквідності.

За технікою кредитування можна виділити портфель контокорентних кредитів, портфель кредитів у формі овердрафту та портфель кредитів, наданих у межах кредитних ліній. Контокорентне кредитування передбачає використання позичальником коштів у межах встановленого банком ліміту для покриття поточних фінансових потреб. Портфель овердрафтних кредитів формується за рахунок кредитування тимчасової нестачі коштів на поточному рахунку клієнта. Такий вид кредитування дає змогу оперативно забезпечувати платежі клієнта, однак потребує постійного контролю за рухом коштів та фінансовим станом позичальника. Портфель кредитів за кредитними лініями включає кредитні операції, у межах яких позичальник може отримувати кошти частинами в межах встановленого ліміту протягом визначеного періоду. Такий механізм є гнучким для клієнта, а для банку потребує ефективного контролю за використанням встановлених лімітів.

За розміром кредиту кредитний портфель можна поділити на портфель малих, середніх та великих кредитів. Портфель малих кредитів характеризується значною кількістю кредитних операцій та відносно невеликим розміром кожної окремої кредитної вимоги. Його перевагою є можливість високої диверсифікації, оскільки проблеми окремого позичальника мають обмежений вплив на загальний результат банку. Портфель середніх кредитів займає проміжне положення за рівнем концентрації та ризику. Портфель великих кредитів характеризується значним обсягом окремих кредитних вимог, у зв'язку з чим виникає підвищений ризик концентрації. Невиконання зобов'язань одним великим позичальником може суттєво вплинути на якість кредитного портфеля та фінансовий результат банку.

За видом забезпечення виділяють портфель довірчих кредитів, портфель забезпечених кредитів та портфель кредитів під фінансові гарантії третіх осіб.

Довірчі кредити надаються без спеціального майнового забезпечення, тому основним фактором зниження ризику для банку є кредитоспроможність та фінансова надійність позичальника. Забезпечений кредитний портфель включає кредити, виконання зобов'язань за якими забезпечується заставою майна або іншими формами забезпечення. Важливе значення при цьому має не лише наявність забезпечення, а й його якість, ліквідність та достатність для покриття потенційних збитків. Портфель кредитів під фінансові гарантії третіх осіб формується за умови, коли виконання боргових зобов'язань позичальника додатково гарантується іншою особою або фінансовою установою. Наявність гарантії може зменшувати потенційні кредитні втрати, однак потребує оцінювання фінансової спроможності гаранта.

За способом погашення кредитний портфель поділяється на портфель кредитів, що погашаються одноразовим внеском, та портфель кредитів, що погашаються в розстрочку. При одноразовому погашенні основна сума заборгованості повертається позичальником у визначений кредитним договором строк. Такий механізм може застосовуватися, зокрема, за короткостроковими кредитами або кредитами, погашення яких передбачається за рахунок конкретного майбутнього надходження коштів. Погашення в розстрочку передбачає поступове зменшення основної суми боргу відповідно до встановленого графіка. Такий спосіб є поширеним у довгостроковому кредитуванні та дає змогу рівномірно розподіляти боргове навантаження на позичальника протягом строку кредитування.

За сферою застосування кредиту можна виокремити портфель кредитів у сферу виробництва та портфель кредитів у фінансову сферу. Портфель кредитів у сферу виробництва охоплює фінансування підприємств, які здійснюють виробничу діяльність, зокрема придбання сировини, матеріалів, обладнання, модернізацію виробничих потужностей та фінансування оборотного капіталу. Такий портфель має важливе значення для підтримки реального сектору економіки, але водночас його ризиковість значною мірою залежить від стану відповідних галузей. Портфель кредитів у фінансову сферу включає кредитні

операції з фінансовими установами та іншими учасниками фінансового ринку. При управлінні таким портфелем важливого значення набуває оцінювання фінансової стійкості контрагентів, їх ліквідності та ринкових ризиків.

Узагальнення наведеної класифікації дає змогу стверджувати, що кредитний портфель банку є багатокомпонентною системою, у якій кожен кредит одночасно характеризується декількома параметрами. Наприклад, один кредит може належати до портфеля юридичних осіб за суб'єктом кредитування, до довгострокового портфеля за строком, до інвестиційного портфеля за об'єктом кредитування, до забезпеченого портфеля за видом забезпечення та до портфеля кредитів, що погашаються в розстрочку, за способом погашення.

Застосування комплексної класифікації має важливе значення для управління кредитним портфелем, оскільки дозволяє банку визначати концентрацію кредитних вкладень та оцінювати ризики за окремими сегментами. Наприклад, висока частка великих довгострокових кредитів одному сектору економіки може свідчити про підвищену концентрацію ризику, тоді як значна частка дрібних кредитів різним категоріям позичальників може сприяти диверсифікації портфеля. Водночас диверсифікація не повинна бути самоціллю, оскільки розширення кількості кредитних сегментів має відповідати можливостям банку щодо їх якісного аналізу та контролю.

Важливо також враховувати взаємозв'язок між окремими класифікаційними ознаками. Так, довгострокові кредити, як правило, характеризуються більшою чутливістю до змін економічного середовища, процентних ставок та фінансового стану позичальника. Великі кредити створюють вищий ризик концентрації, а незабезпечені кредити — потенційно вищий ризик кредитних втрат. Водночас наявність забезпечення не гарантує повного відшкодування боргу, оскільки його фактична вартість та ліквідність можуть змінюватися.

Таким чином, класифікація кредитного портфеля за суб'єктом та об'єктом кредитування, строком, технікою кредитування, розміром кредитів, видом забезпечення, способом погашення та сферою застосування дозволяє комплексно оцінити його структуру та визначити основні джерела кредитного ризику. Для

ефективного управління кредитним портфелем банк повинен не лише контролювати обсяг кредитних вкладень, а й забезпечувати оптимальне співвідношення між окремими його складовими, рівнем дохідності та ризику. Це створює передумови для формування якісного, диверсифікованого та збалансованого кредитного портфеля, здатного забезпечувати стабільне отримання доходів і водночас підтримувати фінансову стійкість банку.

Як правило, в умовах функціонування ринку позикових капіталів у кожній країні формуються норми концентрації кредитних вкладень банків в окремі галузі, регіони і за окремими групами позичальників. Якщо функціонування ринку позикових капіталів значно порушується, то у визначенні величини цієї норми велику участь бере держава [10].

Залежно від того, чи можуть банки вільно управляти своїми кредитними портфелями, розрізняють:

- некеровані кредитні портфелі. До них відносяться банківські кредити, видані на виконання державних програм та пов'язаних з ними нормативних актів. В результаті банки втрачають можливість ефективно управляти прибутковістю своїх кредитних портфелів;
- регульований кредитний портфель – включає кредити, надані банками внутрішнім сторонам, у тому числі працівникам банку, керівництву та афілійованим особам.

Кредитні портфелі поділяються на: "стандартні" кредитні операції, "керовані" кредитні операції, "субстандартні" кредитні операції, "підозрілі" кредитні операції та "безнадійні" кредитні операції [4].

"Стандартні" кредитні операції – це операції з незначним кредитним ризиком.

"Контрольовані" кредитні операції – це кредитні операції, кредитний ризик за якими є незначним, але може зрости внаслідок несприятливих для позичальника обставин.

"Контрольовані" кредити – це кредити, кредитний ризик за якими є значним, може зрости в майбутньому і може бути не погашений у повному обсязі в строки,

визначені кредитним договором.

"Підозрілі" кредити – це кредити, за якими існує ризик невиконання боржником своїх зобов'язань і малоімовірно, що вони будуть погашені в повному обсязі.

"Безнадійні" кредити – це кредити, ймовірність виконання боржником своїх зобов'язань за якими практично дорівнює нулю, а ризик за такими кредитами дорівнює сумі непогашеної заборгованості.

Збалансований кредитний портфель – це портфель банківських кредитів, який за своєю структурою та фінансовими характеристиками є найефективнішим рішенням дилеми "ризик – дохідність". Оптимальний портфель не завжди збігається зі збалансованим. На певних етапах своєї діяльності банки можуть видавати менш прибуткові та більш ризиковані кредити на шкоду збалансованості свого кредитного портфеля. Зазвичай це робиться, наприклад, для посилення конкурентоспроможності банку, захоплення нових ніш на ринку та залучення нових клієнтів.

Кредитний портфель, як і будь-який інший, характеризується розміром та структурою. Поняття "розмір кредитного портфеля" розглядається у співвідношенні із загальним обсягом активних і пасивних операцій банку та у співвідношенні з розміром кредитних портфелів інших банків. Розмір кредитного портфеля вимірюється балансовою вартістю всіх кредитів банку, включаючи прострочені, пролонговані та сумнівні кредити. Натомість "структура кредитного портфеля" – це частка окремих видів кредитних операцій у кредитному портфелі банку. Структура кредитного портфеля банку вважається адекватною, якщо частка незабезпечених кредитів, безнадійних кредитів, прострочених кредитів та пролонгованих кредитів не перевищує 50 відсотків.

Обсяг і структура кредитного портфеля банку визначається такими факторами: офіційною кредитною політикою банку, банківським законодавством, розміром капіталу банку, досвідом і кваліфікацією його менеджерів, а також рівнем прибутковості різних напрямів вкладення коштів.

Банківські установи зацікавлені у зміні структури своїх кредитних портфелів

з метою отримання найбільш сприятливих значень їх цільових характеристик (прибутковості, ризику та ліквідності). Цілі кредитного портфеля можуть змінюватися залежно від ставлення банку до ризику, але основною метою є отримання прибутку та збереження капіталу.

У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле, що є невід'ємною частиною активів банку і має власний рівень прибутковості та відповідний рівень ризику. Тому основними критеріями кредитного портфеля є кредитний ризик та дохідність [10].

Взаємозв'язок між ліквідністю банку та його кредитним портфелем можна виразити наступним чином. На рівень ліквідності банку впливає як кількість та якість окремих кредитів, так і кількість та якість кредитного портфеля банку в цілому. Дуже важливим заходом для будь-якої банківської установи є аналіз кредитного портфеля за рівнем ризику.

Кредитний ризик – це невизначеність щодо того, чи буде позичальник вчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання відповідно до умов кредитного договору. Якщо ризик кредитного портфеля зменшується, це автоматично призводить до покращення його якості, що, в свою чергу, призводить до підвищення рівня ліквідності. Збільшення кредитного ризику призводить до погіршення ліквідної позиції банку, спричиняючи виникнення ризику ліквідності [11].

Банківські операції наражаються на широкий спектр високоризикових та взаємопов'язаних банківських ризиків. Значення кредитного ризику є важливим аспектом функціонування банківських установ, оскільки кредити, надані клієнтам, зазвичай становлять найбільшу частку активів банку, а процентні доходи є основним доходом банку.

Сутність поняття "кредитний ризик", його види, джерела та причини виникнення, а також управління кредитним ризиком у банках привертати увагу багатьох науковців [15-26].

Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями визначає кредитний ризик як "величину

очікуваних втрат (збитків) за активом внаслідок дефолту боржника/партнера по угоді" [12]. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" визначає його як "ймовірність того, що одна сторона контракту на придбання фінансового інструмента зазнає збитків внаслідок дефолту іншої сторони" [13].

Наприклад, у Керівництві з інспектування банків "Система оцінки ризиків" кредитний ризик визначається як "наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність зобов'язаної сторони виконати умови фінансового договору з банком або іншим чином виконати свої зобов'язання" [14].

Категорія "кредитний ризик" розглядається як імовірність (вірогідність) несвоєчасної сплати або несплати відсотків за кредитом, упущеної вигоди або збитків через банкрутство позичальника, зниження вартості активів банку, непогашення кредиту або відсотків за ним, наслідків дефолту, низки несприятливих подій та невизначеності кредитора по відношенню до позичальника. Таким чином, кредитний ризик можна визначити як об'єктивно існуючу ймовірність того, що клієнт банку зазнає фінансових втрат внаслідок невиконання ним своїх зобов'язань перед банком (ризик кредитних втрат). Зокрема, цей ризик пов'язаний із ситуаціями, коли клієнт банку не виконує вчасно частину або всі свої зобов'язання перед банком внаслідок погіршення його фінансового стану, зниження або повної втрати кредитоспроможності чи надійності.

Факторами, що впливають на кредитний ризик банку, є фактори зовнішнього середовища банку, що виникають на макрорівні (законодавчо-нормативні, економічні, політичні, непередбачувані) та на мезорівні (безпосередньо пов'язані з позичальниками, гарантами, поручителями та страховими компаніями), а також недосконалість або помилки в прийнятті управлінських рішень та методологічні порушення або недоліки в кредитному процесі, фактори внутрішнього середовища банку, що виникають через недостатність інформації.

Кредитний ризик є одним із ключових ризиків банківської діяльності,

оскільки кредитні операції займають значну частку в структурі активів більшості банківських установ. Його виникнення пов'язане з можливістю часткового або повного невиконання позичальником своїх зобов'язань перед банком, що може призвести до фінансових втрат, зниження прибутковості та погіршення якості активів. У зв'язку з цим особливого значення набуває не лише оцінювання кредитного ризику, а й визначення його видів, джерел виникнення та методів управління.

У науковій літературі кредитний ризик класифікується за різними критеріями, що обумовлено складністю його природи та багатофакторністю процесу формування. Основні підходи до систематизації видів кредитного ризику наведено в табл. 1.7.

Таблиця 1.7 – Підходи до класифікації основних видів кредитного ризику

Автор / джерело	Види кредитного ризику
Класифікація кредитного ризику за функціональною характеристикою	
Я. Благодир [27]	індивідуальний кредитний ризик; портфельний кредитний ризик; кредитний ризик щодо банку-позичальника; кредитний ринковий ризик; кредитний балансовий ризик
Класифікація ризику за охопленням клієнтської бази банку	
О. Притоманова [29]	ризик конкретного позичальника; ризик портфеля кредитних вкладень
Л. Бондаренко [30]	індивідуальний кредитний ризик; портфельний кредитний ризик
О. Криклій, Н. Маслак [15]	індивідуальний кредитний ризик (ризик конкретного позичальника); портфельний кредитний ризик (ризик кредитного портфеля)

Джерело: складено автором на основі [15; 27; 29; 30].

Аналіз наведених підходів свідчить, що одним із найбільш поширених критеріїв класифікації кредитного ризику є рівень, на якому він виникає та оцінюється. За цією ознакою доцільно розмежовувати індивідуальний та портфельний кредитний ризик.

Індивідуальний кредитний ризик характеризує ймовірність фінансових втрат банку за окремою кредитною операцією або щодо конкретного позичальника. На його рівень впливають фінансовий стан клієнта, його кредитна історія,

платоспроможність, достатність грошових потоків для обслуговування боргу, якість забезпечення, мета кредитування та інші характеристики. Таким чином, оцінювання індивідуального кредитного ризику спрямоване на визначення здатності конкретного позичальника своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання.

Портфельний кредитний ризик виникає на рівні сукупності кредитних операцій банку. Він визначається не лише характеристиками окремих позичальників, а й взаємозв'язками між кредитними вимогами, структурою портфеля, рівнем його концентрації та диверсифікації. Навіть за умови належної якості окремих кредитів надмірна концентрація вкладень в одному сегменті, галузі, регіоні або групі пов'язаних позичальників може призводити до значного зростання сукупного кредитного ризику.

З метою мінімізації кредитного ризику банк повинен застосовувати систему взаємопов'язаних методів управління. На індивідуальному рівні до основних методів належать аналіз кредитоспроможності позичальника, оцінювання кредитної операції, структурування кредиту, документування кредитних відносин, визначення та оцінювання забезпечення, а також подальший моніторинг фінансового стану позичальника та стану застави.

Важливим принципом управління кредитним ризиком є його не уникнення, а контроль та оптимізація. Повна відмова від ризикових кредитних операцій є неможливою, оскільки кредитний ризик є невід'ємною складовою банківської діяльності. Більше того, кредитування з різним рівнем ризику є одним із джерел формування процентного доходу банку. Тому завданням системи ризик-менеджменту є забезпечення такого рівня ризику, який відповідає фінансовим можливостям банку, його стратегії та встановленому рівню ризик-апетиту.

1.3 Кредитна політика як основа управління кредитним портфелем банку

Ефективність функціонування банку значною мірою визначається результативністю його кредитної діяльності, оскільки кредитні операції традиційно посідають вагоме місце у структурі банківських активів та є одним із основних джерел формування процентних доходів. Водночас кредитування пов'язане з виникненням значного спектра ризиків, насамперед кредитного ризику, який може негативно впливати на фінансову стійкість, ліквідність та прибутковість банку. За таких умов особливого значення набуває формування обґрунтованої кредитної політики, яка виступає основою організації та управління кредитним портфелем банку.

Кредитну політику банку доцільно розглядати як систему принципів, цілей, пріоритетів, методів та інструментів, за допомогою яких банк визначає напрями здійснення кредитної діяльності, порядок надання та супроводу кредитів, вимоги до позичальників, підходи до оцінювання кредитоспроможності, рівень допустимого кредитного ризику та механізми контролю якості кредитного портфеля. Таким чином, кредитна політика визначає загальну стратегічну спрямованість кредитної діяльності банку та створює організаційно-економічні передумови для формування збалансованого кредитного портфеля.

На формування кредитної політики впливає сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників. До зовнішніх чинників належать макроекономічна ситуація, стан фінансового та кредитного ринків, рівень інфляції, динаміка процентних ставок, валютний курс, стан окремих галузей економіки, платоспроможний попит на кредитні ресурси, рівень конкуренції банків та регуляторні вимоги. Внутрішніми чинниками є стратегічні цілі банку, його фінансовий стан, обсяг і структура ресурсної бази, рівень капіталізації, ліквідність, допустимий рівень ризику, кваліфікація персоналу, організаційна структура та наявні системи управління ризиками.

Основною метою кредитної політики є забезпечення такого характеру кредитної діяльності, за якого банк отримує достатній рівень доходності за одночасного обмеження кредитних та інших пов'язаних із кредитуванням ризиків. Відповідно, кредитна політика має забезпечувати баланс між трьома ключовими

характеристиками кредитного портфеля — дохідністю, ризиковістю та ліквідністю. Надмірна орієнтація лише на збільшення обсягів кредитування може призвести до погіршення якості активів і зростання частки проблемної заборгованості, тоді як надмірно консервативний підхід може обмежувати можливості банку щодо отримання доходу та розвитку клієнтської бази.

Важливою складовою кредитної політики є визначення її принципів. До базових принципів належать платність, строковість, повернення, забезпеченість та цільовий характер кредитування. Водночас у сучасних умовах до них доцільно додати принципи диверсифікації кредитних вкладень, диференціації умов кредитування, дотримання встановлених лімітів ризику, прозорості кредитних процедур та постійного моніторингу кредитних операцій.

Принцип диверсифікації передбачає розподіл кредитних ресурсів між різними категоріями позичальників, видами кредитів, галузями економіки, регіонами та валютами. Його реалізація дає змогу знизити концентрацію кредитного ризику та зменшити залежність результатів діяльності банку від фінансового стану окремих позичальників або секторів економіки. Принцип диференціації полягає у встановленні індивідуальних умов кредитування залежно від кредитоспроможності позичальника, рівня ризику, характеру забезпечення, строку кредитування та інших параметрів кредитної операції.

Кредитна політика безпосередньо пов'язана з процесом формування кредитного портфеля. Саме на її основі визначаються цільові орієнтири щодо його обсягу, структури та якості. Зокрема, банк встановлює пріоритетні сегменти кредитування, допустимі рівні концентрації кредитів, вимоги до забезпечення, граничні строки кредитування, порядок визначення процентних ставок та критерії прийняття кредитних рішень. Отже, кредитна політика є своєрідною системою координат, у межах якої здійснюється формування та подальше управління кредитним портфелем.

Процес управління кредитним портфелем передбачає реалізацію взаємопов'язаних етапів (рисунки 1.1).

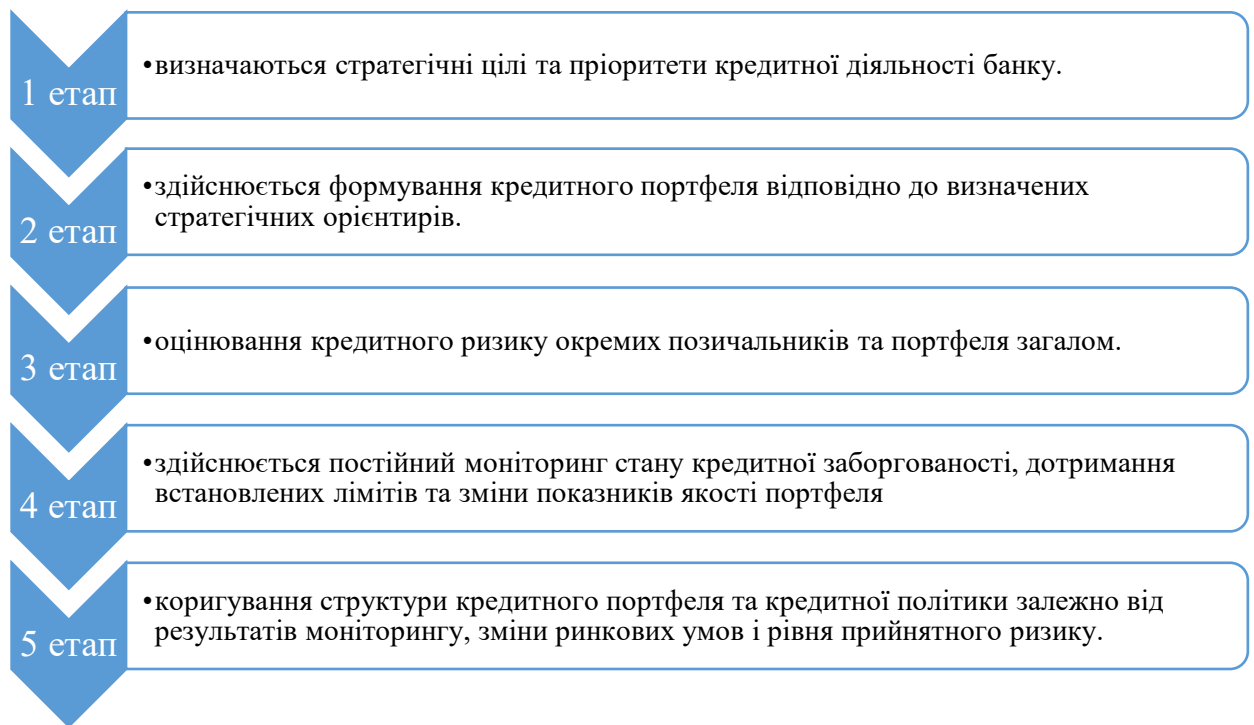


Рисунок 1.1 - Процес управління кредитним портфелем банку

На першому етапі банк визначає загальну стратегію своєї кредитної діяльності. Встановлюються основні цілі, яких необхідно досягти в процесі кредитування, а також пріоритетні напрями розміщення кредитних ресурсів.

При цьому банк визначає, які категорії позичальників та види кредитів є пріоритетними, наприклад кредитування фізичних осіб, підприємств малого та середнього бізнесу, корпоративних клієнтів або окремих галузей економіки. Одночасно встановлюється допустимий рівень кредитного ризику.

На цьому етапі також можуть визначатися:

- цільовий обсяг кредитного портфеля;
- бажана структура кредитів;
- максимальний рівень кредитного ризику;
- допустимий рівень простроченої заборгованості;
- граничні розміри кредитів окремим позичальникам;
- бажаний рівень дохідності кредитних операцій.

Таким чином, перший етап створює стратегічну основу для подальшого формування та управління кредитним портфелем.

Після визначення стратегічних цілей банк переходить до безпосереднього

формування кредитного портфеля. Його завдання полягає у такому розподілі кредитних ресурсів, який дасть змогу отримувати дохід, одночасно контролюючи рівень ризику.

Банк визначає, кому, у якому обсязі та на яких умовах надавати кредити. При цьому враховуються фінансовий стан позичальника, його кредитоспроможність, мета кредитування, наявність забезпечення та перспективи погашення заборгованості.

Важливим принципом є диверсифікація кредитного портфеля. Банк не повинен надмірно концентрувати кредитні ресурси в одного позичальника, одній галузі, регіоні чи виді кредитування. Диверсифікація дозволяє зменшити негативний вплив окремих проблемних кредитів на весь портфель.

Отже, на цьому етапі формується фактична структура кредитного портфеля з урахуванням дохідності, ліквідності, ризиковості та стратегічних пріоритетів банку.

Третій етап передбачає визначення та оцінювання кредитного ризику. Кредитний ризик виникає через можливість того, що позичальник не виконає свої зобов'язання перед банком у встановлений строк та не поверне основну суму боргу або проценти.

На рівні окремого позичальника банк аналізує його кредитоспроможність. Для цього оцінюються:

- фінансовий стан;
- рівень доходів та прибутковості;
- платоспроможність;
- кредитна історія;
- рівень боргового навантаження;
- якість та достатність застави;
- стабільність грошових потоків;
- здатність своєчасно погашати кредит.

Однак оцінювання здійснюється не лише щодо окремих кредитів. Банк також аналізує кредитний портфель у цілому. Визначається рівень його

концентрації, частка проблемних та прострочених кредитів, галузева й географічна структура, рівень диверсифікації та загальний рівень ризику.

Таким чином, цей етап дозволяє банку визначити, наскільки сформований кредитний портфель відповідає встановленому рівню ризику.

Управління кредитним портфелем не завершується після видачі кредиту. Банк повинен здійснювати постійний контроль за станом кредитної заборгованості.

Моніторинг передбачає регулярне відстеження виконання позичальниками своїх зобов'язань, своєчасності погашення основної суми боргу та процентів. Особлива увага приділяється кредитам, за якими виникає прострочення або спостерігається погіршення фінансового стану позичальника.

Крім того, банк контролює:

- дотримання встановлених кредитних лімітів;
- зміну частки проблемної заборгованості;
- якість кредитного портфеля;
- рівень концентрації ризиків;
- достатність забезпечення;
- зміни фінансового стану позичальників;
- динаміку доходності кредитних операцій.

Моніторинг дозволяє своєчасно виявляти негативні тенденції та вживати заходів до того, як проблеми окремих кредитів можуть суттєво вплинути на фінансовий стан банку.

Останній етап є логічним продовженням моніторингу. Якщо банк виявляє негативні зміни у структурі або якості кредитного портфеля, він повинен своєчасно внести відповідні корективи.

Наприклад, якщо зростає ризик кредитування певної галузі, банк може зменшити обсяги кредитування підприємств цієї галузі. Якщо зростає частка проблемної заборгованості, можуть посилюватися вимоги до оцінювання кредитоспроможності позичальників або забезпечення кредитів.

Коригування може передбачати:

- зміну структури кредитного портфеля;
- перегляд кредитних лімітів;
- зміну вимог до позичальників;
- посилення вимог до забезпечення;
- зміну процентних ставок залежно від рівня ризику;
- скорочення кредитування окремих ризикових напрямів;
- розвиток більш диверсифікованих напрямів кредитування;
- удосконалення внутрішньої кредитної політики.

Важливо, що цей етап не є завершальним у буквальному розумінні, оскільки після внесення змін банк знову здійснює моніторинг результатів. Тому управління кредитним портфелем являє собою безперервний циклічний процес.

Отже, управління кредитним портфелем банку можна представити як послідовність взаємопов'язаних дій:

визначення цілей → формування портфеля → оцінювання ризиків → моніторинг → коригування → повторний моніторинг.

Головна мета такого управління полягає у забезпеченні оптимального співвідношення між дохідністю та ризиковістю кредитного портфеля. Банк прагне отримувати достатній дохід від кредитних операцій, але водночас не допускати надмірної концентрації ризиків та погіршення якості активів.

Таким чином, ефективне управління кредитним портфелем сприяє фінансовій стійкості банку, збереженню його платоспроможності, зниженню кредитних ризиків та забезпеченню стабільної прибутковості кредитної діяльності.

Особливе значення в системі кредитної політики має процедура оцінювання кредитоспроможності позичальника. Її основне призначення полягає у визначенні спроможності клієнта своєчасно та в повному обсязі виконувати свої боргові зобов'язання. Під час оцінювання можуть враховуватися фінансовий стан позичальника, його кредитна історія, грошові потоки, структура доходів і витрат, рівень боргового навантаження, якість забезпечення, ділова репутація та інші фактори. Результати такої оцінки безпосередньо впливають на рішення щодо

можливості кредитування, його суми, строку, процентної ставки та вимог до забезпечення.

Важливою складовою кредитної політики є також управління проблемною кредитною заборгованістю. Зростання обсягів прострочених кредитів призводить до зниження якості кредитного портфеля, необхідності формування додаткових резервів та потенційного зменшення прибутку банку. Тому кредитна політика має передбачати механізми раннього виявлення ознак погіршення фінансового стану позичальника, реструктуризації заборгованості, роботи із забезпеченням та стягнення проблемної заборгованості.

Окремого значення набуває встановлення системи внутрішніх лімітів. Ліміти можуть встановлюватися щодо максимального обсягу кредитування одного позичальника або групи пов'язаних позичальників, окремої галузі, регіону, виду кредитного продукту чи валюти. Їх застосування сприяє обмеженню концентрації ризику та забезпечує відповідність фактичної структури кредитного портфеля стратегічним цілям банку.

Управління кредитним портфелем також передбачає регулярний аналіз його якості. Для цього використовуються показники частки проблемної та простроченої заборгованості, рівня концентрації кредитів, достатності сформованих резервів, рентабельності кредитних операцій, середньої процентної ставки, співвідношення доходності та ризику тощо. Комплексне використання таких показників дає змогу не лише оцінити поточний стан кредитного портфеля, а й своєчасно виявити тенденції, які можуть негативно вплинути на фінансові результати банку.

Таким чином, кредитна політика є фундаментальною складовою системи управління кредитним портфелем банку. Вона визначає стратегічні та тактичні орієнтири кредитної діяльності, принципи відбору позичальників, порядок оцінювання кредитного ризику, підходи до ціноутворення, вимоги до забезпечення, систему лімітів і процедури моніторингу кредитних операцій. Від якості сформованої кредитної політики значною мірою залежать структура та якість кредитного портфеля, рівень кредитного ризику, дохідність кредитних операцій і загальна фінансова стійкість банку.

Отже, кредитна політика виступає основою управління кредитним портфелем, оскільки забезпечує узгодження кредитної діяльності банку з його стратегічними цілями та визначеним рівнем ризику. Її ефективність проявляється не стільки у максимізації обсягів кредитування, скільки у формуванні оптимальної структури кредитного портфеля, яка забезпечує прийнятний рівень дохідності за контрольованого кредитного ризику. Саме тому вдосконалення кредитної політики має розглядатися як один із ключових напрямів підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку.

Висновки до першого розділу

У цій роботі під кредитним портфелем ми пропонуємо розуміти сукупність кредитів на певну дату структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності, наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку.

Поняття кредитного портфеля часто асоціюється з банківським портфелем, тому їх слід порівнювати. Банківський портфель – це сукупність активних і пасивних операцій, що здійснюються банком з метою отримання економічного прибутку. Найважливішим джерелом доходу є, звичайно, проведення активних операцій шляхом залучення та розміщення ресурсів на власних умовах. Оскільки прибутковість і надійність банку безпосередньо залежить від результатів кредитної діяльності, кредитні операції займають найважливіше місце в структурі активів банку.

"Кредитний ризик" розглядається як можливість (ймовірність) несвоєчасного повернення кредитів або несплати відсотків, зменшення прибутку або збитків через неплатоспроможність позичальника, зменшення вартості активів банку, непогашення кредитів або відсотків, дефолту, низки несприятливих подій та невизначеності з боку кредитора по відношенню до

позичальника.

На ступінь кредитного ризику впливають фактори зовнішнього середовища, пов'язані з діяльністю та платоспроможністю позичальника, а також фактори внутрішнього середовища, пов'язані з напрямом кредитної політики банку та внутрішньою нормативною базою управління кредитним ризиком у банку.

Кредитний ризик – це ризик значної концентрації в загальних економічних факторах ризику (наприклад, галузь, географічне розташування, взаємозв'язок між суб'єктами господарювання тощо), що виникає внаслідок того, що банк наражається на значний кредитний ризик перед окремими клієнтами або групами осіб чи клієнтів, пов'язаних з його організаційною структурою чи структурою капіталу.

Основна причина, чому банкам потрібна кредитна політика, полягає в тому, що вона дозволяє регулювати, управляти та раціонально організовувати відносини між банком та його клієнтами, залучати ресурси на поворотній основі та розміщувати їх у формі кредитування клієнтів банку.

Системний підхід до розуміння природи менеджменту в банківській діяльності та розробки його засад є важливим і доповнюється представленням управління кредитним портфелем як низки етапів, на яких суб'єкт управління (керуюча підсистема) впливає на об'єкт управління (керована підсистема) з метою досягнення оптимального поєднання ризику, прибутковості та ліквідності кредитного портфеля.

Розробка політики та методології управління кредитним портфелем комерційного банку з урахуванням штату фахівців, уповноважених координувати управління кредитним портфелем у відділі портфельного менеджера банку, дозволяє поліпшити якість кредитного портфеля і, відповідно, фінансові результати, знизити ризики і, таким чином, підвищити стабільність і надійність комерційних банків.

2 Аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків та ефективності кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»

2.1 Тенденції та особливості кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки

Вітчизняна банківська система завжди чуйно реагувала на всі кризи та інші зовнішні виклики з моменту здобуття Україною незалежності. Так, якщо в 2014 році в країні налічувалося 180 банків, то в 2015 році їх було вже 163, а в 2016 році – 117 банків, тобто 63 банківських установи або 38%, ліквідованих за 2 роки. Тенденція до скорочення кількості українських банків як і раніше спостерігається – в даний час в Україні діють 67 банківських установ, що на 5,6% менше, ніж роком раніше.

Тенденція до зниження кількості фінансових установ спостерігалася в основному в банках з іноземним капіталом (таблиця 2.1). Отже, якщо на початок 2022 року налічувалося 33 банківських установи з іноземним капіталом, то на початок 2023 року їх було вже 30.

Таблиця 2.1 – Динаміка кількості діючих банків в Україні у 2018–2022 рр.

Період	Кількість діючих банків	Темпи зростання, %	З них з іноземним капіталом	Темпи зростання, %	У т. ч. зі 100 % іноземним капіталом	Темпи зростання, %
на 1.01.2018	82	85,4	38	100,0	18	105,9
на 1.01.2019	77	93,9	37	97,4	23	127,8
на 1.01.2020	75	97,4	35	94,6	23	100,0
на 1.01.2021	74	98,7	33	94,3	23	100,0
на 1.01.2022	71	95,9	33	100,0	23	100,0
на 1.01.2023	67	94,4	30	90,9	22	95,7

Ґрунтуючись на вивченні даних НБУ про активи комерційних банків, варто відзначити їх постійне зростання, незважаючи на скорочення кількості фінансових установ (рисунок 2.1).

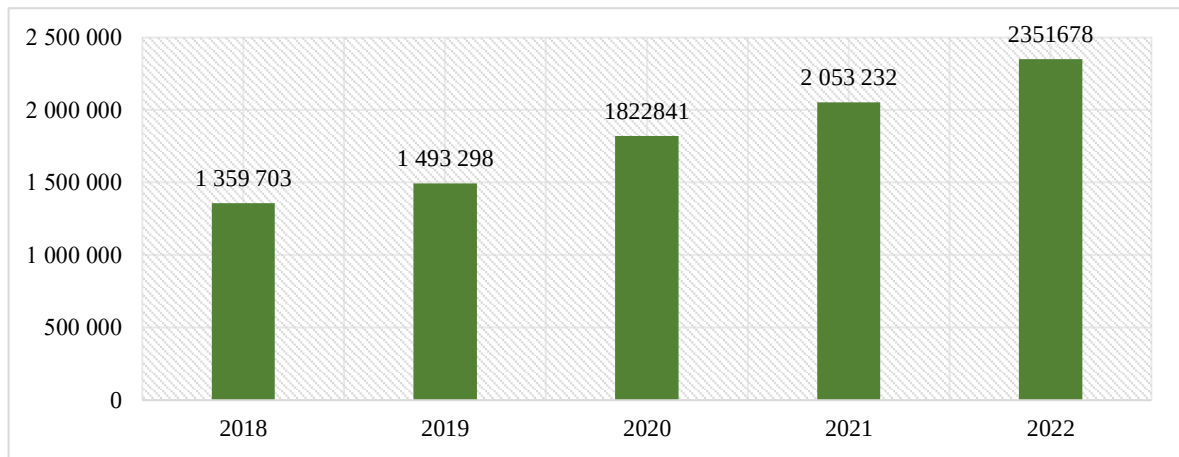


Рисунок 2.1 – Динаміка активів банківських установ України з 2018 по 2022 рр., млрд грн

Обсяг кредитів, виданих у період з 2018 по 2022 рік, змінив тенденцію в 2020 році (таблиця 2.2). Таким чином, обсяги виданих кредитів банківською системою в 2018 році перевищували обсяги таких кредитів в 2022 році.

Таблиця 2.2 – Динаміка кредитів наданих клієнтам банківськими установами за структурою за період 2018–2022 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
кредити, надані клієнтам, млрд грн	1 118 860	1 033 430	960 597	1 065 347	1 036 129
темпи зростання, %	107,92	92,36	92,95	110,90	97,26
в тому числі:					
кредити, що надані органам державної влади, млрд грн	2 865	4 724	11 641	26 973	24 809
темпи зростання, %	188,86	164,89	246,42	231,71	91,98
кредити, що надані суб'єктам господарювання, млрд грн	919 071	821 936	749 335	795 513	801 327
темпи зростання, %	106,32	89,43	91,17	106,16	100,73
кредити, що надані фізичним особам, млрд грн	196 859	206 737	199 561	242 633	209 944
темпи зростання, %	115,27	105,02	96,53	121,58	86,53
кредити, надані небанківським фінансовим установам, млрд грн	66	33	60	228	48

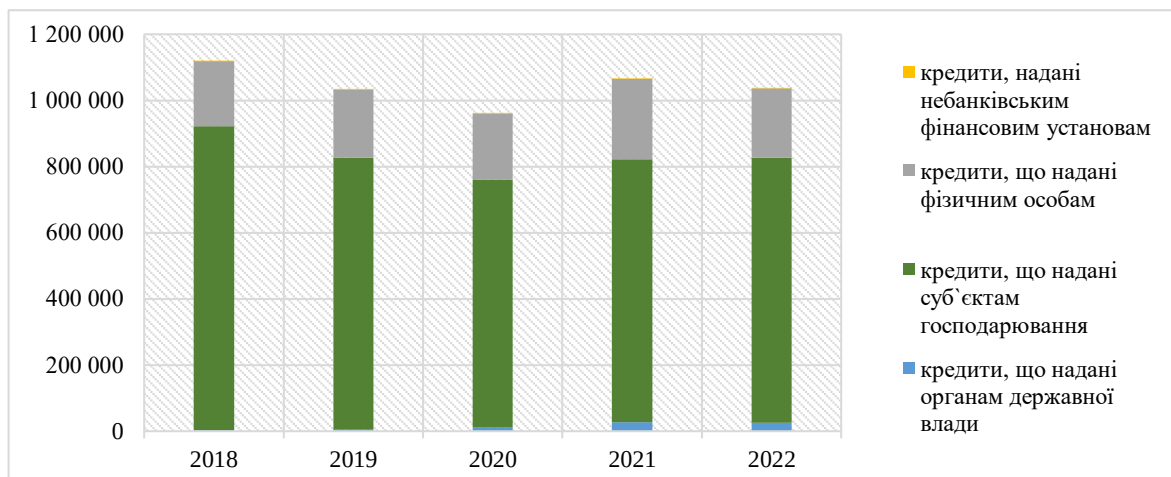


Рисунок 2.2 – Динаміка кредитів наданих клієнтам банківськими установами за структурою за період 2018–2022 рр., млрд грн

Протягом усього періоду аналізу структура кредитів за окремими кредитними сегментами змінювалася в бік збільшення кредитів державним установам та фізичним особам. Натомість частка кредитів комерційним суб'єктам зменшилася з 82% станом на 1 січня 2019 року до 77% станом на 1 січня 2023 року (рисунок 2.2).

Розглянемо особливості банківського кредитування у воєнний час. Банківське кредитування є одним із драйверів економічного зростання, особливо в країнах з нерозвиненими фінансовими ринками, оскільки створює фінансову глибину в економіці та конвертує заощадження в інвестиції. Масштабна війна, розпочата Росією проти України в лютому 2022 року, безпосередньо вплинула на всі сфери життя суспільства, а фінансовий сектор став одним із ключових драйверів економічного зростання, адже це перший великий військовий конфлікт в епоху сучасних фінансових відносин, що базуються на принципах фінансової інклюзії, фінтеху та "знай свого клієнта" (Know Your Client, KYC). Тому важливо проаналізувати особливості банківського кредитування в умовах активної фази війни.

Перебіг українсько–російської війни показує, що попри класичний підхід до аналізу кредитних ризиків, який розглядає війну як форс–мажорні обставини та рекомендує уникати таких кредитів, комерційні банки стикаються з низкою факторів, які стимулюють банківське кредитування

Комерційні та державні банки мають значні ресурси для кредитування:

- неповне відновлення кредитування після останньої банківської кризи, що розпочалася у 2014 році;
- держава виконує свої соціальні зобов'язання через трансфери та інші бюджетні виплати;
- продовження діяльності у більшості галузей промисловості та сфери послуг;
- реалізація спільних програм з міжнародними кредитними організаціями;
- отримання переказів від міжнародних організацій через банківські рахунки;
- отримання додаткових корпоративних платежів від міжнародних материнських організацій українським дочірнім компаніям/організаціям через банківські рахунки (особливо в секторах іт та консалтингу).

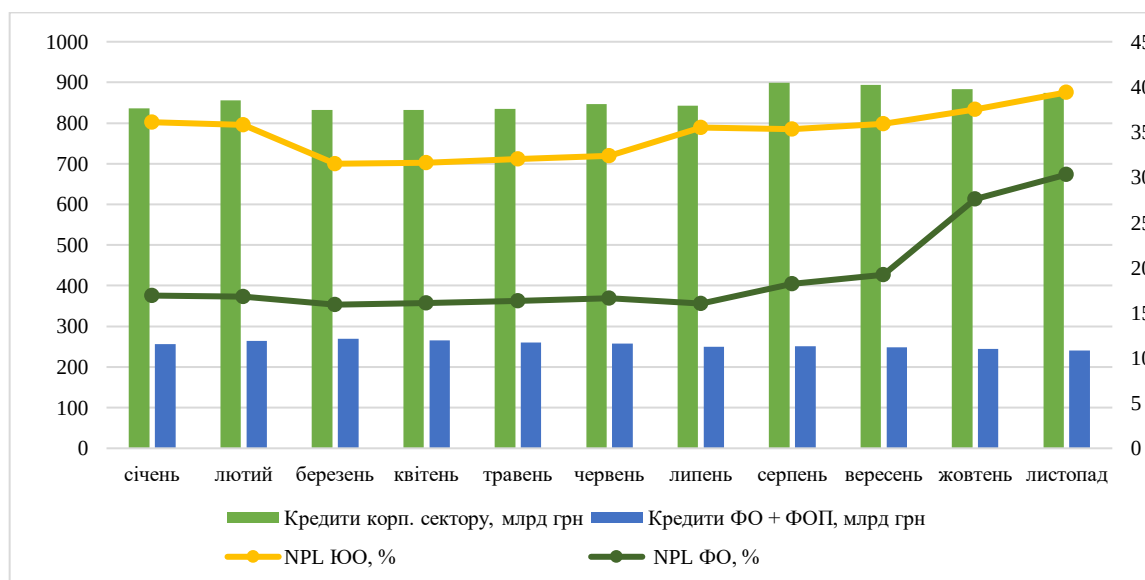


Рисунок 2.3 – Динаміка кредитів наданих клієнтам банківськими установами за структурою за 2022 рр.

Кредитний потенціал в економіці:

- сезонний попит на кредити з боку аграріїв;
- стримування зростання непрацюючих кредитів;
- зниження вимог нбу до резервування за активними операціями.

Корпоративний кредитний портфель скорочується через слабкий попит на

кредити Корпоративний кредитний портфель продовжує скорочуватись з піку, досягнутого в червні минулого року. Портфель в іноземній валюті, який з початку воєнного стану скоротився на 12,4%, скоротився на третину в доларовому еквіваленті. Скорочення гривневого портфеля триває майже постійними темпами, тоді як падіння валютного портфеля останнім часом сповільнилося. Цього року виплати за кредитами перевищили нові практики, особливо в аграрному секторі. Тим часом, формування резервів значно сповільнилося і більше не визначає динаміку чистого портфеля.

Банки зараз переважно працюють з невеликими кредитами. Водночас частка кредитів групам компаній у портфелі поступово зменшувалася, що сприяло диверсифікації портфеля. Основними одержувачами нових кредитів є сільськогосподарські та оптові підприємства за програмою "кредити під 5–7–9%".

З початку дії національної програми "5–7–9% кредити" підприємства отримали від ліцензованих банків кредити на загальну суму 243 мільярди гривень.

Програма реалізується Фондом розвитку підприємництва (ФРП) Уряду України в особі Міністерства фінансів України, яке координує всі аспекти діяльності Фонду.

В рамках урядової програми "Доступні кредити 5–7–9%" Фонд підписав угоди про співпрацю з 45 банками. В рамках кредитних договорів, підписаних за програмою, держава продовжує здійснювати необхідні компенсаційні виплати підприємствам.

Падіння роздрібного кредитного портфеля, яке тривало з початку повномасштабної окупації, зупинилося. Однак повного відновлення ще не спостерігається. Тенденції кредитування дуже різняться за типами кредитів. Не всім банкам вдалося стабілізувати або навіть збільшити свої портфелі. Розвинулися онлайн-канали продажів, і банки, що спеціалізуються на кредитних картках, лідирують у цьому напрямку. Однак кредити готівкою, автокредитування та іпотека ще не відновилися. Водночас якість роздрібного кредитного портфеля покращується. Коефіцієнт непрацюючих кредитів дещо знизився, а частка прострочених кредитів також зменшується. Це свідчить про те, що пік пов'язаних

з війною кредитних втрат минув.

Майже незмінна частка позичальників, які не перевищили пільговий період низьких (або нульових) відсоткових ставок, свідчить про збереження профілю клієнтів. 20–30% користувачів карткових кредитів залишаються незмінними порівняно з періодом до початку широкомасштабної війни.

Загалом, з лютого 2022 року близько 20% роздрібних кредитів перейшли до категорії непрацюючих. П'ять відсотків кредитів є незначно простроченими, як і в 2021 році. Тому загальні втрати портфеля через війну навряд чи перевищать 25%. Банки оптимістично оцінюють поточну ситуацію з погашенням заборгованості.

Оскільки будівельний сектор є одним із мультиплікативних секторів економіки, стан іпотечного кредитування залишається окремим питанням. Зростання будівельного сектору сприяє зростанню інших пов'язаних з ним галузей. Під час війни іпотечне кредитування практично зупинилося. Станом на 17 лютого 2022 року з уповноваженими банками було укладено 1723 кредитні договори на загальну суму близько 1,5 млрд грн.

Водночас, після початку війни з березня по вересень 2022 року було видано лише кілька іпотечних кредитів. У цьому контексті програма "Власний дім" була анонсована як один із заходів зі стимулювання економіки.

Крім того, нова програма збільшила місцеві кредитні ліміти та розширила можливості придбання житла на вторинному ринку.

База фінансування кредитів воєнного часу також зазнала значних змін, зокрема в частині перерозподілу строків погашення депозитів та використання депозитних сертифікатів. За січень–вересень 2022 року частка строкових депозитів домогосподарств, які є одним з основних джерел коштів для здійснення кредитних операцій, скоротилася на 10%.

Таким чином, незважаючи на численні виклики та проблеми, з якими стикаються місцеві компанії та місцева банківська система, відбувається процес адаптації до нових реалій, пошук нових інноваційних рішень для подолання кризи та, що найголовніше, усвідомлення важливості взаємної підтримки між компаніями, банківською системою та державою.

2.2 Загальна характеристика АТ КБ «ПриватБанк» та аналіз його фінансового стану

АТ КБ «ПриватБанк» займає особливе місце в українській банківській системі. Він був заснований 19 березня 1992 року і займає перше місце за всіма ключовими фінансовими показниками.

Першим Головою Правління та одним із співзасновників є Сергій Тігіпко, основними акціонерами банку є засновники Ігор Коломойський та Геннадій Боголюбов.

18.12.2016 Кабінет Міністрів підтримав пропозицію НБУ про перехід 100% акцій банку в державну власність у зв'язку з невиконанням акціонерами плану докапіталізації. Станом на 21.12.16 статутний капітал Приватбанку був від'ємним, і Фонд гарантування вкладів фізичних осіб продав 100% акцій банку Міністерству фінансів України за 1 гривню. Компанія була продана Міністерству фінансів України за 1 гривню. 25.09.2019 відбулася зміна власника і 100% акцій перейшли від Міністерства фінансів до Кабінету Міністрів України.

Приватбанк займає провідну позицію на українському банківському ринку: За даними дослідження СBR–Україна, у 2 кварталі 2020 року з цим банком співпрацювали 64,7% українців у віці 16 років і старше. 52,3% користувачів персональних банківських послуг вважають Приватбанк своїм основним банком.

Згідно з переліком, опублікованим НБУ в березні 2023 року, Приватбанк віднесено до системно важливих банків. Акціонер – Кабінет Міністрів України (100%).

Приватбанк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (свідоцтво № 104 від 6 листопада 2012 року), міжнародних платіжних систем Visa International та MasterCard Worldwide.

Для всебічного аналізу діяльності банку необхідна аналітична документація, яка надає достовірну, повну та всебічну інформацію про банк (його фінансовий стан та результати діяльності).

Баланс комерційного банку відображає власні, залучені та запозичені кошти банку та їх розміщення в кредитних та інших активних операціях. Баланси використовуються для контролю за формуванням і розподілом грошових ресурсів, включаючи операції з готівкою та цінними паперами, кредитування, розрахунки та інші види банківської діяльності.

Баланс комерційного банку є важливою частиною його звітності. Аналіз балансу допомагає банкам управляти своєю ліквідністю та фінансовою стійкістю. При встановленні кореспондентських відносин та міжбанківському кредитуванні керівництво банку використовує звіти інших банків, щоб знати, як вони працюють. Банківські баланси складаються в стандартизованому форматі. Рівень деталізації операцій обмежений комерційною таємницею, що є звичним для комерційних банків, які працюють у конкурентному середовищі.

Аналіз динаміки пасивів АТ «ПриватБанк» наведено в таблиці 2.3 та на рисунку 2.4. Аналіз динаміки та структури пасивів АТ «ПриватБанк» на основі таблиці 2.3 показав, що за період 2018–2022 рр.

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки пасивів балансу АТ КБ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр., млн грн

Показник	зобов'язання	власний капітал	усього пасивів
2018	246 545	31 575	278 120
2019	255 033	54 626	309 659
2020	329 586	53 057	382 643
2021	334 470	66 915	401 385
2022	482 719	57 939	540 658
абсолютний приріст до попереднього року			
2019	8 488	23 051	31 539
2020	74 553	–1 569	72 984
2021	4 884	13 858	18 742
2022	148 249	–8 976	139 273
темп росту до попереднього року			
2019	103	173	111
2020	129	97	124
2021	101	126	105
2022	144	87	135
зміни за період аналізу			
абсолютний показник	236 174	26 364	262 538
відносний показник, %	195,79	183,49	194,39

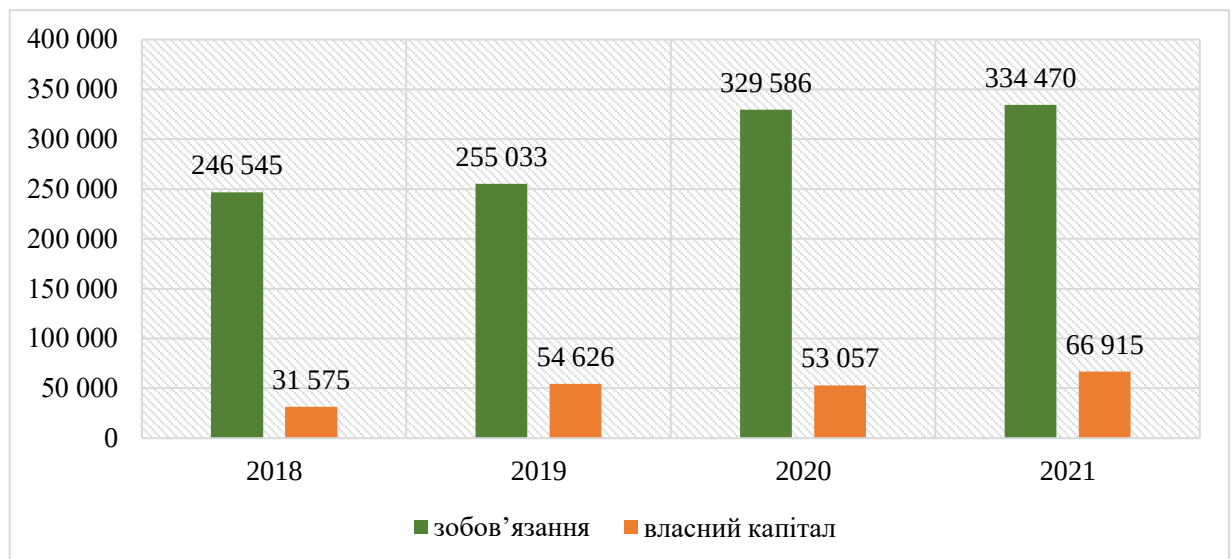


Рисунок 2.4 – Динаміка основних складових пасиву балансу АТ КБ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, млн грн

За період аналізу 2018–2022 рр. у АТ КБ «ПриватБанк» спостерігається позитивна динаміка пасивів балансу. Загальний обсяг пасивів зріс на 262 538 млн грн, або на 194,39%. Основою складовою пасивів є зобов'язання, які за період аналізу зросли на 236 174 млн грн, або на 195,79%. Власний капітал банку за період аналізу зріс на 26 364 млн грн, або на 183,49%.

Таблиця 2.4 – Аналіз структури пасиву балансу АТ КБ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, %

Показник	Структура, %					зміна структури до попереднього року			
	2018	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
зобов'язання	88,65	82,36	86,13	83,33	89,28	–6	3,77	–2,8	5,95
власний капітал	11,35	17,64	13,87	16,67	10,72	6	–3,77	2,8	–5,95
усього пасивів	100	100	100	100	100	0,00	0,00	0,00	0,00

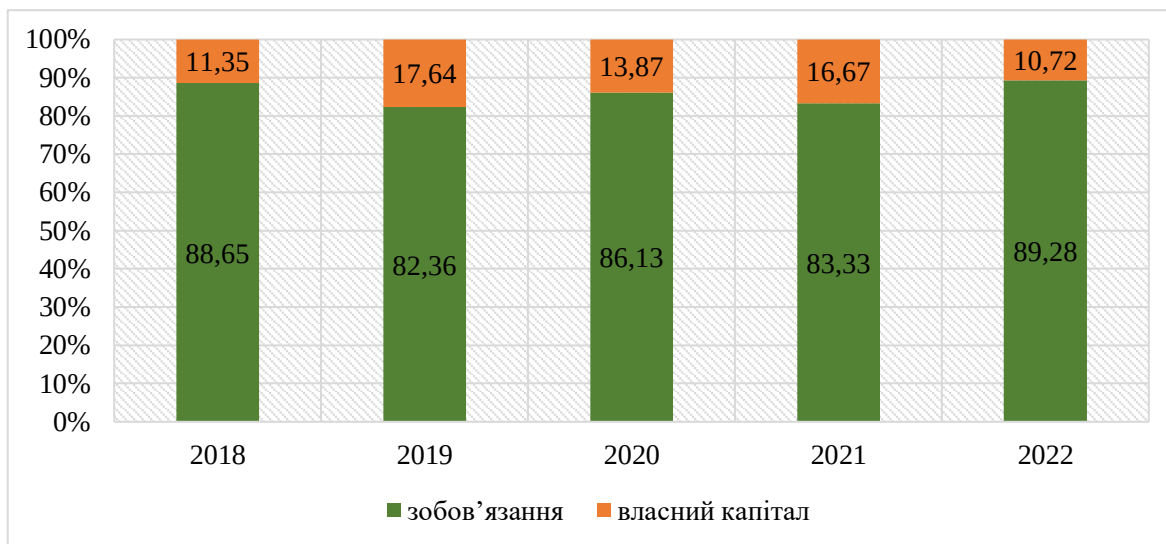


Рисунок 2.5 – Динаміка структури основних статей пасиву
АТ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, %

З графіка видно, що структура пасиву АТ «ПриватБанк» за 2018–2022 роки зазнала значних змін. Зобов'язання, які є найбільшою статтею пасиву, скоротилися з 88,65% у 2018 році до 83,33% у 2022 році. Водночас власний капітал збільшився з 11,35% у 2018 році до 16,67% у 2022 році.

Вертикальний і горизонтальний аналізи активних операцій дають змогу виявити зміни у розподілі агрегованих статей балансу як у динаміці, так і у внутрішній структурі активних операцій балансу банку, і визначити, за рахунок яких операцій зросла (зменшилася) прибутковість (збитковість), виявити зміни (збереження пріоритетів у банківській діяльності).

За період аналізу 2018–2022 рр. у АТ «ПриватБанк» спостерігається позитивна динаміка активів балансу. Загальний обсяг активів зріс на 262 538 млн грн, або на 194,4%.

Кредити клієнтам, які за період аналізу зросли на 17 944 млн грн, або на 135,79%. Інші складові активів банку також демонструють позитивну динаміку.

Грошові кошти та їх еквіваленти за період аналізу зросли на 69 020 млн грн, або на 352,27%. Заборгованість кредитних установ за період аналізу збільшилася на 103 837 млн грн.

Таблиця 2.5 – Аналіз динаміки активів балансу АТ КБ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, млн грн

Показник	Грошові кошти та їх еквіваленти	Заборгованість кредитних установ	Кредити клієнтам	Інвестиції в цінні папери	Інші активи	Всього активи
2018	27 360	–	50 140	180 120	20 500	278 120
2019	45 894	27 118	59 544	152 157	24 946	309 659
2020	49 911	25 059	55 021	221 711	30 941	382 643
2021	52 835	26 243	68 218	222 277	31 812	401 385
2022	96 380	103 837	68 084	239 752	32 605	540 658
Абсолютний приріст до попереднього року						
2019	18 534	–	9 404	–27 963	4 446	31 539
2020	4 017	–2 059	–4 523	69 554	5 995	72 984
2021	2 924	1 184	13 197	566	871	18 742
2022	43 545	77 594	–134	17 475	793	139 273
Темп росту до попереднього року						
2019	168	–	119	84	122	111
2020	109	92	92	146	124	124
2021	106	105	124	100	103	105
2022	182	396	100	108	102	135
Зміни за період аналізу						
Абс. відх.	69 020	103 837	17 944	59 632	12 105	262 538
Відн. відх.,%	352,27	–	135,79	133,11	159,05	194,4

Інвестиції в цінні папери за період аналізу збільшилися на 59 632 млн грн, або на 133,11%. Інші активи за період аналізу збільшилися на 12 105 млн грн, або на 159,05%.



Рисунок 2.6 – Динаміка структури основних статей активу

АТ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, млн грн

З метою виявлення резервів підвищення прибутковості банківської діяльності здійснюється комплексний аналіз його доходів та витрат.

Таблиця 2.6 – Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку АТ КБ «ПриватБанк» за 2018–2022 роки, млн грн.

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту, %			
						2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Процентні доходи	30754	33841	33563	35857	43687	110,04	99,18	106,83	121,84
Процентні витрати	13996	14162	11943	6533	3767	101,19	84,33	54,70	57,66
Чистий процентний дохід	16758	19679	21620	29324	39920	117,43	109,86	135,63	136,13
Комісійні доходи	19590	24575	27649	35057	32945	125,45	112,51	126,79	93,97
Комісійні витрати	4402	6386	8888	11840	12505	145,07	139,18	133,21	105,62
Чистий комісійний дохід	15188	18189	18761	23217	20440	119,76	103,14	123,75	88,04
Чистий прибуток	12846	32670	24561	35242	30254	254,32	75,18	143,49	85,85

Доходи банку можна представити таким чином: процентний дохід (доходи за депозити та кредити); комісійний дохід (дохід від операцій, що пов'язані з

веденням рахунків та касовим обслуговуванням); чистий торгівельний дохід (дохід від торгівлі іноземною валютою та цінними паперами); інші доходи (доходи, що не пов'язані з перерахованими вище операціями).

Така класифікація дозволяє визначити співвідношення процентних та непроцентних (це сума комісійного доходу, чистого торгівельного та інших доходів) доходів у структурі всіх доходів банку.

Витрати банку можна розглядати як фінансові та господарські операції, які зменшують активи або збільшують заборгованість банку. Всі витрати банку можна поділити на процентні та непроцентні витрати

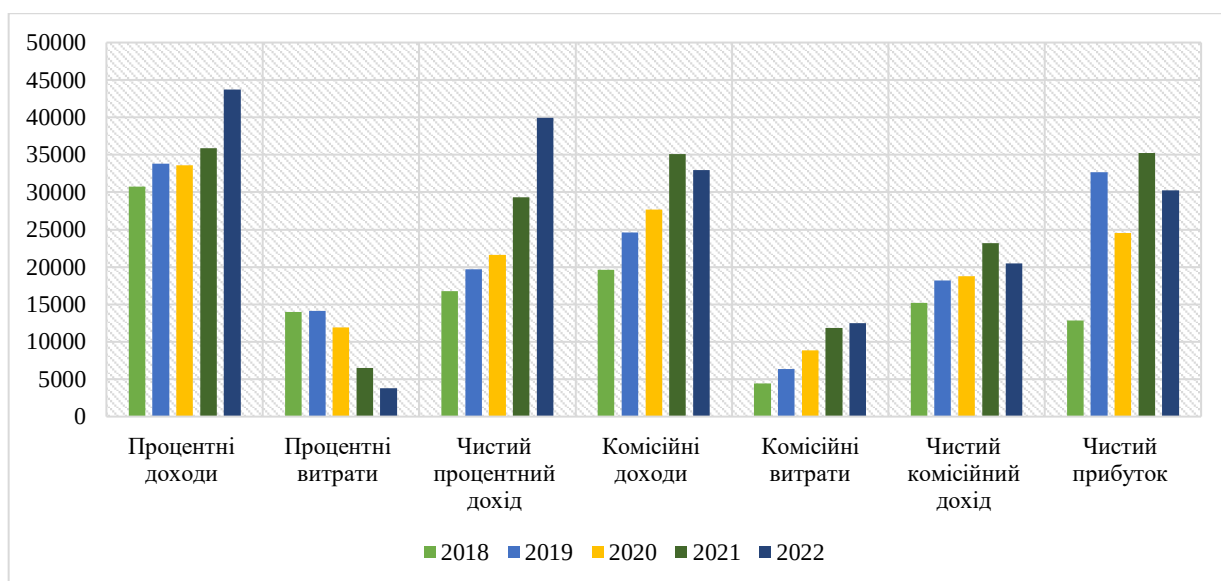


Рисунок 2.7 – Динаміка основних фінансових результатів

АТ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, млн грн

Чистий прибуток АТ КБ «ПриватБанк» за період дослідження мав нестійку тенденцію. Так в 2019 році він збільшився на 154,32%, а вже в 2020 році зменшився на 24,82%. В 2021 році знов можна було спостерігати зростання на 43,49%, а в 2022 році головний фінансовий результат втратив 14,15%.

Основні доходи банку, а саме процентні доходи лише в 2020 році мали незначне зменшення на 1%. В інші періоди вони невинно зростали. І навіть в 2022 році мали зростання на 21,84%. Тоді як процентні витрати мали тенденцію до

зниження протягом періоду аналізу.

Таблиця 2.7 – Вихідні дані для оцінки фінансово–економічного стану АТ КБ «ПриватБанк», млн грн

Показник	Умовні позначення	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
Власний капітал	К	31 575	54 626	53 057	66 915	57 939
Акціонерний капітал (статутний)	Ка	206 060	206 060	206 060	206 060	206 060
Залучені кошти	Кз	231 193	240 658	312 587	325 022	471 991
Активи загальні	А	278 120	309 659	382 643	401 385	540 658
Активи дохідні	Ад	230 260	240 522	303 529	318 727	413 828
Активи недохідні	Ан	47 860	69 137	79 114	82 658	126 830
Активи капіталізовані	Ак	3 843	4 850	5 982	6 159	5 308
Активи найбільш ліквідні	Ал	27 360	45 894	49 911	52 835	96 380
Активи поточні	Ап	257 804	286 970	358 362	379 551	517 132
Вкладення кредитні	Вк	50 140	86 662	80 080	94 461	171 921
Пасиви	П	278 120	309 659	382 643	401 385	540 658
Зобов'язання	З	246 545	255 033	329 586	334 470	482 719
Зобов'язання найбільш ліквідні	Зл	119 847	138 733	195 509	224 439	369 102
Зобов'язання поточні	Зп	241 010	248 379	312 587	325 022	471 991
Прибуток	Пр	12 846	32 670	24 561	35 242	30 254
Чистий дохід	Чд	31 946	37 868	40 381	52 541	60 360
Доходи	Д	52 318	60 390	62 761	72 526	79 588
Витрати	В	32 439	35 437	38 918	20 790	26 782

Таблиця 2.8 – Коефіцієнти фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	Порогове значення	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт надійності, %	К/Кз не менше 5 %	13,7	22,7	17,0	20,6	12,3
Коефіцієнт «фінансового важеля»	Кз/К у межах 1:20	7,3	4,4	5,9	4,9	8,1
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів, %	К/А * 100 не менше 10 %	11,4	17,6	13,9	16,7	10,7
Коефіцієнт захищеності власного капіталу, %	Ак/К > 0,3	12,2	8,9	11,3	9,2	9,2
Коефіцієнт захищеності дохідних активів, %	$K_{зда} = (K - A_n - 36(Збиток)) / A_d > 0$	-0,07	-0,06	-0,08	-0,05	-0,2
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	А/Ка 12,0–15,0 разів	1,3	1,5	1,9	1,9	2,6

Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості банку дозволив зробити наступні висновки. Коефіцієнт надійності – відмічено коливання, проте загалом вище

встановленого мінімуму 5%. В 2019 році спостерігається значний ріст (22,7%), але потім відбувається зниження у 2022 році (12,3%). Коефіцієнт «фінансового важеля» знаходився загалом у межах 1:20, проте є певні коливання з року в рік, що свідчить про помірний рівень фінансового важеля банку. Коефіцієнт участі власного капіталу мав значення вище встановленого мінімуму 10%, хоча в 2022 році спостерігається зниження (10,7%). Коефіцієнт захищеності власного капіталу мав значення більше 0,3, що може вказувати на відсутність ризику недостатньої захищеності капіталу, особливо в 2018 (12,2%) та 2020 роках (11,3%). Коефіцієнт захищеності дохідних активів має значення від'ємні у всі роки, що може свідчити про втрати. Спостерігається погіршення ситуації в 2022 році (77%). Коефіцієнт мультиплікатора капіталу мав значення, що не знаходяться в межах 12,0–15,0 разів, що вказує на не ефективне використання капіталу банку. Підвищення цього показника в 2022 році (2,6) може свідчити про зростання ефективності використання капіталу.

Таблиця 2.9 – Коефіцієнти ділової активності АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	Порогове значення	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт рівня дохідних активів, %	Ад/А ≤ 93 %	83	78	79	79	77
Коефіцієнт кредитної активності, %	Вк/А 65–75 %	18	27,9	20,9	23,5	31,8
Рівень залучення ресурсів, %	Кз/П 80–85 %	83,1	77,7	81,7	80,9	87,3

Аналіз коефіцієнтів ділової активності банку дозволив зробити наступні висновки. Коефіцієнт рівня дохідних активів був у межах нормативного значення, але спостерігається послаблення в 2022 році (77%). Коефіцієнт кредитної активності не відповідав оптимальним значенням протягом періоду аналізу. Коефіцієнт залучення ресурсів є задовільним і вказує на ефективне використання ресурсів банку для фінансування його діяльності. В 2022 році (87,3%) спостерігається певне зростання цього показника, що може свідчити про збільшення обсягів залучених ресурсів.

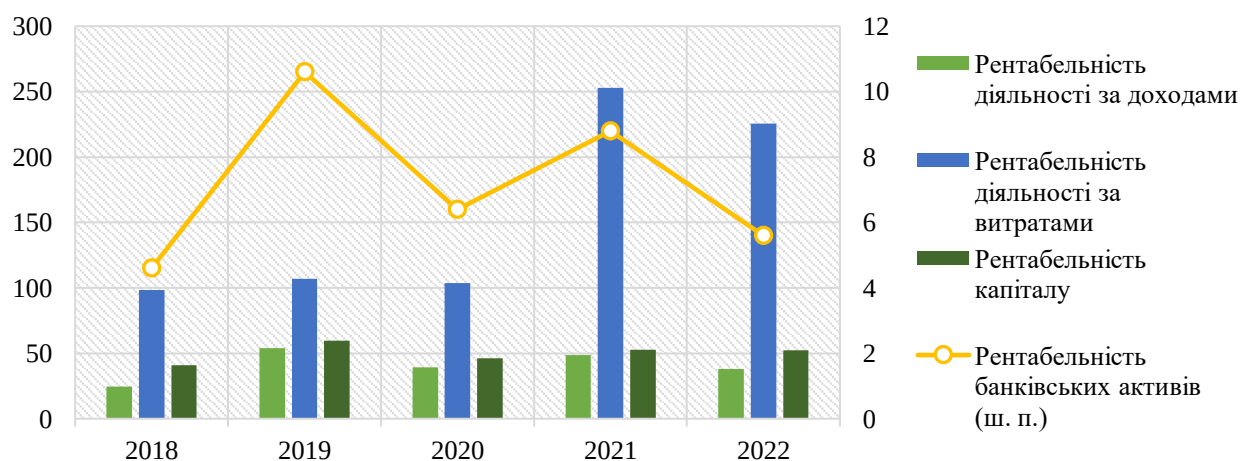
Таблиця 2.10 – Коефіцієнти ліквідності АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	Порогове значення	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт загальної ліквідності, %	$A/З$ не менше 100 %	112,8	121,4	116,1	120,0	112,0
Коефіцієнт миттєвої ліквідності, %	$Ал/Зл$ не менше 20 %	22,8	33,1	25,5	23,5	26,1
Коефіцієнт поточної ліквідності, %	$Ап/Зп$ не менше 40 %	106,9	115,5	114,6	116,8	109,6

Аналіз коефіцієнтів ліквідності банку дозволив зробити наступні висновки. Коефіцієнт загальної ліквідності – усі значення вище 100%, що вказує на досить високий рівень ліквідності. Коефіцієнт миттєвої ліквідності на протязі періоду дослідження перевищував 20%, що також свідчить про задовільний рівень. Коефіцієнт поточної ліквідності також вказує на ефективне використання поточних активів.

Таблиця 2.11 – Коефіцієнти рентабельності АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	Порогове значення	2018	2019	2020	2021	2022
Рентабельність діяльності за доходами, %	$Пр/Д$ > 10 %	24,6	54,1	39,1	48,6	38,0
Рентабельність діяльності за витратами, %	$Рв=Чд/В$ > 20 %	98,5	106,9	103,8	252,7	225,4
Рентабельність банківських активів, %	$Ра=Пр/А$ > 1 %	4,6	10,6	6,4	8,8	5,6
Рентабельність капіталу, %	$Рк=Пр/К$ > 15 %	40,7	59,8	46,3	52,7	52,2



Рисунки 2.7 – Динаміка коефіцієнтів рентабельності АТ «ПриватБанк» за 2018–2022 рр, %

Аналіз коефіцієнтів рентабельності банку дозволив зробити наступні висновки. Рентабельність діяльності за доходами мала найвище значення в 2019 році (54,1%), але далі спостерігається коливання. У 2018–2020 роках рентабельність діяльності за витратами перевищує 20%, що свідчить про те, що банк ефективно управляє своїми витратами і має позитивні фінансові результати. Рентабельність банківських активів у 2018–2020 роках перевищує 1%, що є позитивним сигналом. Рентабельність капіталу у 2018–2022 роках перевищує 15%, вказуючи на те, що банк ефективно використовує свій капітал для отримання прибутку.

Загалом, фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 роках характеризується високим рівнем фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності. Банк має достатній рівень власного капіталу, щоб покривати збитки від операційної діяльності та зобов'язання перед кредиторами. Банк має високий рівень дохідних активів та помірно високий рівень кредитної активності. Банк має достатній запас ліквідних активів, щоб погасити свої зобов'язання в разі потреби. Банк має високу прибутковість, що дозволяє йому отримувати достатній прибуток для розвитку та забезпечення стабільності своєї діяльності. Однак, слід звернути увагу на негативний показник захищеності дохідних активів, що може свідчити про потенційні проблеми з ліквідністю банку. Банку необхідно вжити заходів для підвищення цього показника.

2.3 Аналіз кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»

Основна частка в банківських активах — кредитний портфель. Структура та якості кредитного портфеля досить відрізняються від власних. Тому слід провести експертизу банком великих кредитних проектів, банк повинен мати можливість виявити відхилення кредитної політики, тому будемо аналізувати

зміни обсягів кредитного портфеля «ПриватБанк». На рисунку 2.8 представлена динаміка кредитного портфеля банку.

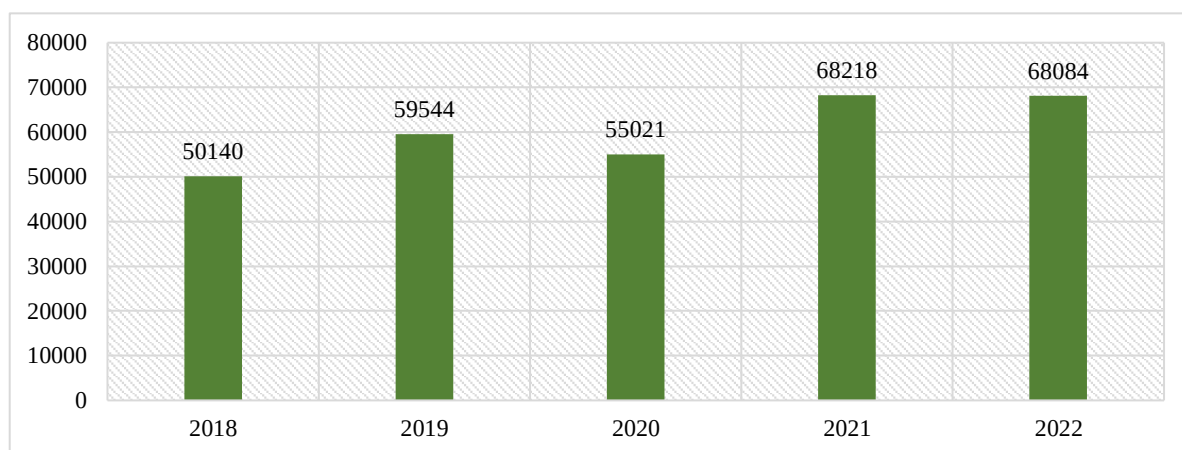


Рисунок 2.8 – Динаміка кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», млн грн

Обсяг кредитів кредитного портфелю в залежності від позичальників від 2018–2022 року наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Обсяги різних видів кредитів АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр., млн грн

Вид економічної діяльності	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	212795	210579	164332	163513	167931
Кредити юридичним особам	5 648	6250	5509	4091	5340
Кредити фізичним особам – кредитні картки	45 314	51890	40609	45314	46593
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	12 923	11467	9566	9858	3912
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4 193	4148	3500	5343	3880
Кредити фізичним особам – кредити на придбання авто	332	250	35	394	328
Кредити фізичним особам – інші кредити	672	498	129	83	26
Кредити МСП	8 251	8555	6859	11903	21311
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	1 612	2312	2157	2069	1175
Придбані/створені знецінені кредити	196	94	76	0	0
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	291936	296043	232772	242568	250496
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	241796	236499	177751	174350	182412
Всього кредитів та авансів клієнтам	50 140	59 544	55 021	68 218	68 084

З рисунка 2.8 бачимо зростання обсягів кредитного портфелю з року в рік.

Тільки в 2020 році простежується зниження обсягів наданих кредитів з—за пандемії коронавірусу та впровадження карантинних обмежень в Україні. Після 2020 року відбувається різке зростання показників, до того ж в 2022 році в період воєнного стану банк зміг втримати на належному рівня розмір кредитного портфелю за рахунок підтримки підприємств малого та середнього бізнесу та аграріїв по державним програмам кредитування.

Оцінюючи кредитний портфель банку потрібно дослідити структуру кредиту в групах ризику, ступінь захищеності, форму кредитного портфеля, а також вивчення кредитного портфеля кожної групи, сегментів кредитного портфеля.

Динаміки кредитів фізичним особам представлено на рисунку 2.9.

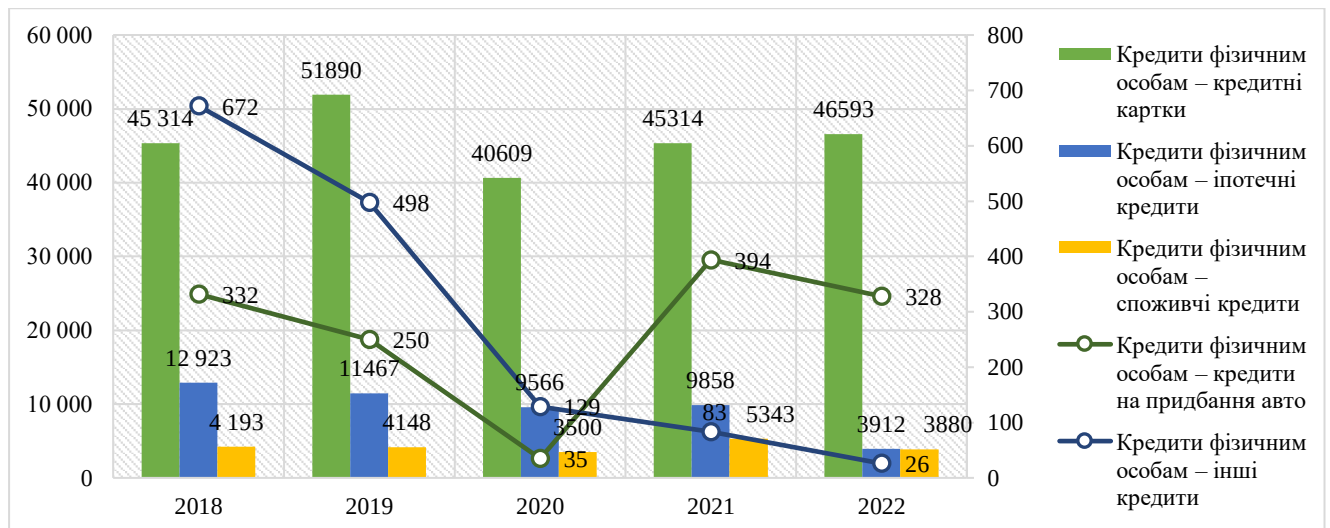


Рисунок 2.9 – Динаміка кредитів фізичним особам

АТ КБ «ПриватБанк», млн грн

Звертає на себе увагу значні обсяги кредитів фізичним особам у вигляді кредитних карток. Під впливом пандемії динаміка до зростання була змінена, однак вже в 2021 році можна помітити відновлення зростання даного виду кредитів. Навіть під час війни АТ КБ «ПриватБанк» видав таких кредитів на суму 46593 млн грн. В 2021 році майже в 10 разів зросли обсяги кредитів на придбання авто у порівнянні з 2020 роком.

Аналіз динаміки кредитів кредитного портфелю в залежності від позичальників від 2018–2022 року проведено в таблиці 2.13.

Як видно з таблиці загальна сума кредитів до мінусування резервів зросла за

2022 рік на 3,27%. Це сталося в результаті значного приросту кредитного портфелю МСП – на 79% та іншим юридичним особам – на 30,5%. Також незначне зростання показує зростання портфелю кредитів за кредитними картками – до 3%. При цьому ми бачимо суттєве зниження кредитного портфелю за іпотечними кредитами – на 60,3%, споживчі кредити – на 27,4%, на 50,5% заборгованість фізичних осіб за фінансовим лізингом, і майже на 40% падіння по портфелях фінансового лізингу юридичних осіб та МСП. Станом на 31 грудня 2022 та 2021 років категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе непрацюючі кредити, які були видані до 19 грудня 2016 року.

Таблиця 2.13 – Динаміка обсягів різних видів кредитів АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр.

Вид економічної діяльності	Абсолютне відхилення до попереднього року, млн грн				Темп росту до попереднього року, %			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	-2216	-46247	-819	4418	98,96	78,04	99,50	102,70
Кредити юридичним особам	602	-741	-1418	1249	110,66	88,14	74,26	130,53
Кредити фізичним особам – кредитні картки	6576	-11281	4705	1279	114,51	78,26	111,59	102,82
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	-1456	-1901	292	-5946	88,73	83,42	103,05	39,68
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	-45	-648	1843	-1463	98,93	84,38	152,66	72,62
Кредити фізичним особам – кредити на придбання авто	-82	-215	359	-66	75,30	14,00	1125,71	83,25
Кредити фізичним особам – інші кредити	-174	-369	-46	-57	74,11	25,90	64,34	31,33
Кредити МСП	304	-1696	5044	9408	103,68	80,18	173,54	179,04
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	700	-155	-88	-894	143,42	93,30	95,92	56,79
Придбані/створені знецінені кредити	-102	-18	-76	0	47,96	80,85	0,00	0,00
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	4107	-63271	9796	7928	101,41	78,63	104,21	103,27

Так, Банк на 1 січня 2023 року сформував 167 435 млн грн резерву під

очікувані кредитні збитки за цими кредитами та протягом 2022 року списав за рахунок резерву 44 млн грн вказаних кредитів. Сума резервів збільшилася на 4,6%, що в результаті дало невелике зниження загального об'єму кредитного портфелю на 0,2%.

Таблиця 2.14 показує структуру кредитів, виданих КБ «ПриватБанк» за 2018–2022 рік. Дані звітності АТ КБ «ПриватБанк» показують, що портфель кредитної заборгованості фізичних осіб в два рази перевищує портфель юридичних осіб.

З проведеного аналізу бачимо, що найбільшу питому вагу у загальному обсязі виданих кредитів займають кредити, які управляються як окремий портфель – 67,41% у 2021 р. та 67,04% у 2022 р., кредити фізичним особам займають 25% та 22% відповідно.

Таблиця 2.14 – Структура кредитів АТ КБ «ПриватБанк» у 2019–2022 рр.,%

Вид економічної діяльності	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	72,89	71,13	70,60	67,41	67,04
Кредити юридичним особам	1,93	2,11	2,37	1,69	2,13
Кредити фізичним особам – кредитні картки	15,52	17,53	17,45	18,68	18,60
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	4,43	3,87	4,11	4,06	1,56
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	1,44	1,40	1,50	2,20	1,55
Кредити фізичним особам – кредити на придбання авто	0,11	0,08	0,02	0,16	0,13
Кредити фізичним особам – інші кредити	0,23	0,17	0,06	0,03	0,01
Кредити МСП	2,83	2,89	2,95	4,91	8,51
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	0,55	0,78	0,93	0,85	0,47
Придбані/створені знецінені кредити	0,07	0,03	0,03	0,00	0,00
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Концентрація кредитного портфелю за видами економічної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» в 2018–2022 році була такою (таблиця 2.15).

Таблиця 2.15 – Склад кредитів за видами економічної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2021–2022 рр.

Показники	31.12.2018		31.12.2019		31.12.2020		31.12.2021		31.12.2022	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Кредити і дебіторська заборгованість за фін.лізингом, що управляються як окремий портфель	212795	72,89	210579	71,13	164332	70,60	163513	67,41	167931	67,04
Кредити фізичним особам	64284	22,02	69499	23,48	54967	23,61	61727	25,45	55103	22,00
Кредити юридичним особам та МСП	12752	4,37	13998	4,73	11647	5,00	14902	6,14	25309	10,10
Інші	2105	0,72	1967	0,66	1826	0,78	2426	1,00	2153	0,86
Всього кредитів та авансів клієнтам	291936	100,00	296043	100,00	232772	100,00	242568	100,00	250496	100,00

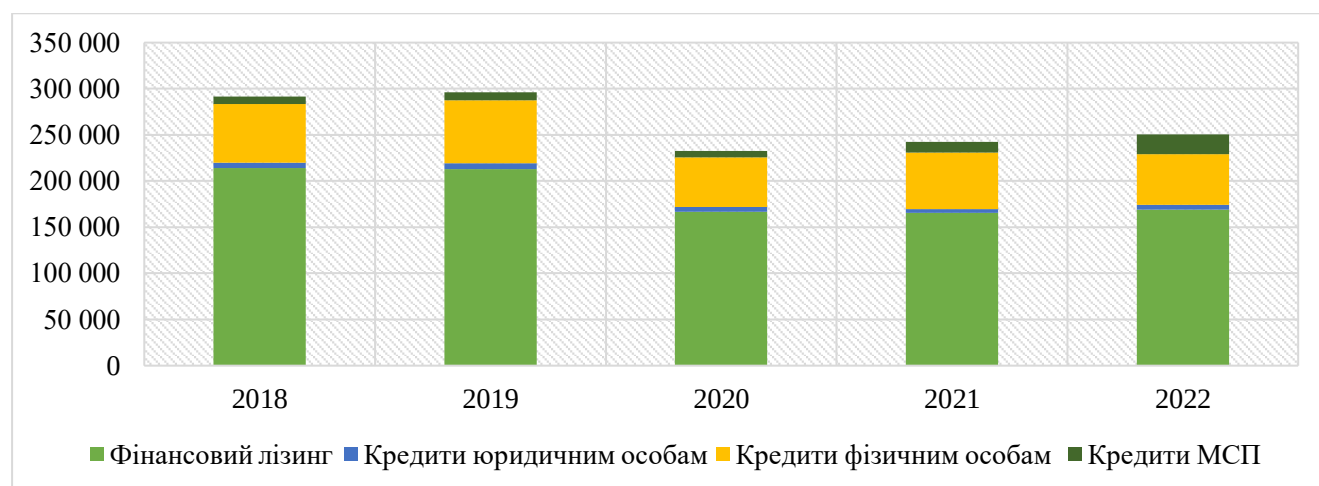


Рисунок 2.10 – Динаміка і структура кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», млн грн

В структурі кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» найбільшу питому вагу займає фінансовий лізинг. І ця тенденція спостерігається протягом всього періоду аналізу. Так, в 2018 році фінансовий лізинг займав майже 73%, а в 2022 році – 67%. Тоді як кредити юридичним особам в структурі займають 5-10%. Приблизна чверть кредитного портфелю це кредити фізичним особам.

Наступним етапом дослідження стане оцінка поточної якості кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», виходячи з показників ризику кредитного портфеля та його прибутковості в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Показники якості кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	абсолютні зміни за період аналізу	темп росту за період аналізу
коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	0,56	0,86	0,9	0,83	0,85	0,29	151,79
коефіцієнт якості кредитного портфеля	4,62	3,89	3,23	2,50	2,7	-1,92	58,44
коефіцієнт проблемних кредитів	4,67	3,93	3,25	2,51	2,62	-2,05	56,10
коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку	1,01	0,69	0,62	0,75	0,72	-0,29	71,29
коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,28	0,29	0,28	0,37	0,29	0,01	103,57

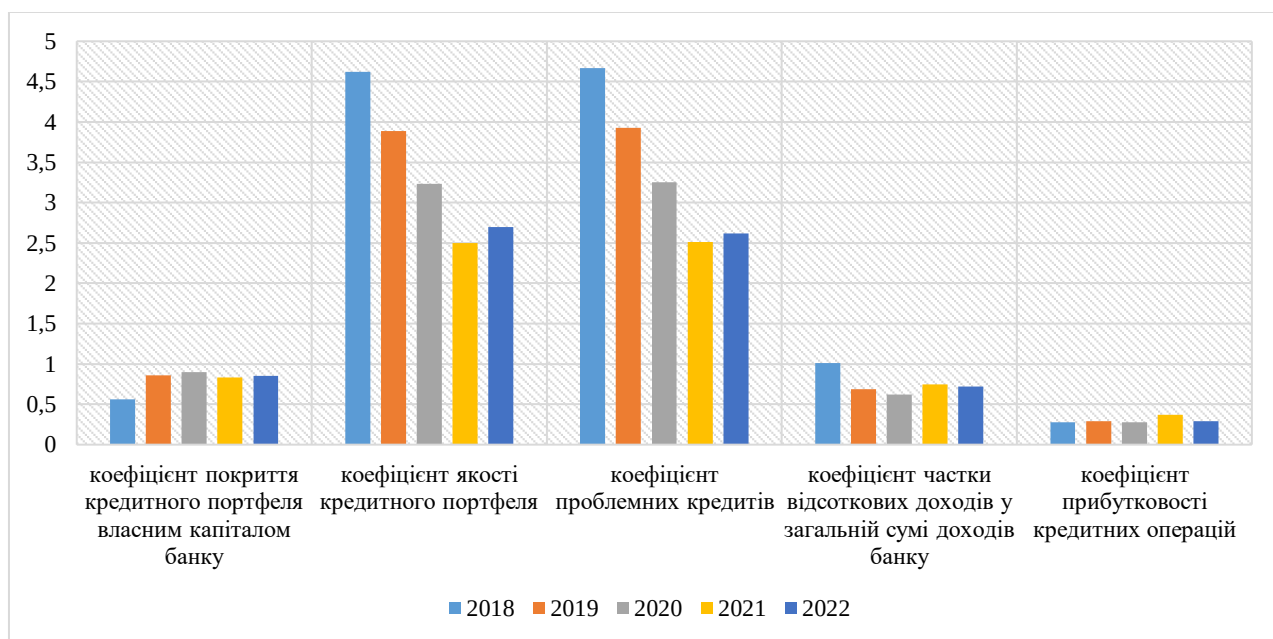


Рисунок 2.11 – Динаміка показників якості кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Відповідно, до наведених даних можна стверджувати наступне:

- коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку протягом аналізованого періоду 2018–2022 рр. зазнав свого значного збільшення, досягнувши позначки на 2020 році у 0,90, що означає можливість банків покрити 1 грн наявних кредитів від 90 копійками власного капіталу;
- коефіцієнт якості кредитного портфеля починаючи з 2018 року показує покрокову тенденцію до свого зменшення, досягнувши станом на кінець 2022 року позначки 2,7;
- коефіцієнт проблемних кредитів досягнувши свого максимуму у 2018 році поступово з року в рік зменшувався досягнувши рівня 2,62 станом на кінець звітного 2022 року;
- коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку протягом аналізованого періоду показувала тенденцію до зваженого зменшення досягнувши рівня 0,72, що свідчить про впровадження нової, більш помірної з погляду ризикованості політики ведення кредитних операцій в банку;
- коефіцієнт прибутковості же кредитних операцій показував протилежне до попереднього аналізованого показника покрокове зростання, що може закріпити твердження про фокусування банком своєї уваги на якості вже наявного кредитного портфелю, із помірним рухом до його нарощення.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що, починаючи з переходу АТ КБ «ПриватБанк» під керівництвом державного управління, бізнес–модель банку була частково трансформована, особливо в реалізації кредитної політики установи. І як наслідок, деякі показники якості кредитного портфеля банку покращилися, але через невирішеність низки проблем, зокрема проблеми високої частки проблемних кредитів, реалізація подальших реформ у банку має стати пріоритетом номер один у плануванні стратегій розвитку установи.

Висновки до другого розділу

АТ КБ "ПриватБанк" – найбільший універсальний комерційний банк в Україні, орієнтований на обслуговування фізичних та юридичних осіб з усіма формами власності на підставі ліцензії Національного банку України. На думку експертів, ПриватБанк визнаний найкращим банком в Україні. В українській банківській системі АТ КБ "ПриватБанк" належить до нової групи комерційних банків так званої "другої хвилі", на відміну від старих державних банків першої хвилі.

Аналіз кредитного портфеля показує, що найбільшу частку в загальному обсязі кредитів становлять кредити, що управляються як окремий портфель, які становили 67% у 2021 році та 67% у 2022 році, тоді як кредити фізичним особам становили 25% та 22% відповідно.

Станом на 31 грудня 2022 року загальний обсяг кредитів 10 найбільшим клієнтам банку, за винятком кредитів, що управляються як окремі портфелі, становив 2,24 млрд грн, або 3% від загального обсягу кредитів, за винятком кредитів, що управляються як окремі портфелі. Резерв під очікувані кредитні збитки за цими позичальниками становив 595 мільйонів гривень (на 31 грудня 2021 року: 884 мільйони гривень).

Аналізуючи ключові показники прибутковості АТ КБ "ПриватБанк", слід зазначити, що всі показники відповідають запропонованим значенням на 2019 та 2022 роки. Показник рентабельності активів свідчить про те, що АТ КБ "ПриватБанк" ефективно використовував наявні ресурси у 2019 та 2022 роках, значення показника у ці роки було вище 1%. Рекомендоване значення показника рентабельності капіталу – не менше 15%, що відповідає нормативному значенню рентабельності капіталу на 2019–2022 роки. Чиста процентна маржа вимірює здатність комерційного банку генерувати чистий процентний дохід, використовуючи свої загальні активи. Цей показник відображає розподіл активів банку.

Рекомендоване значення показника – 4,5%, що є вищим за оптимальне значення цього показника на 2019–2022 роки. Чистий спред відображає узгодженість процентної політики банку за кредитними та депозитними операціями. Рекомендоване значення чистого спреда – не менше 1,25%.

Аналіз рівня непрацюючих кредитів показує, що він поступово знижується протягом останніх років і залишається на рівні 69,4% та 69,2% у 2021 та 2022 роках відповідно, але залишається важливим для фінансової стабільності банку та банківського сектору в цілому.

Протягом досліджуваного періоду АТ КБ "ПриватБанк" дотримувався всіх критеріїв кредитного ризику.

Таким чином, можна зробити висновок, що з моменту переходу АТ КБ "ПриватБанк" під державне управління відбулася часткова трансформація бізнес-моделі банку, зокрема в частині реалізації кредитної політики банку. Як наслідок, деякі якісні показники кредитного портфеля банку покращилися, але з огляду на високу частку невирішених проблем, особливо непрацюючих кредитів, впровадження подальших реформ у банку має бути першочерговим пріоритетом при плануванні стратегії розвитку банку.

3 Напрями підвищення ефективності управління кредитними продуктами комерційним банком АТ КБ «ПриватБанк»

3.1 Діагностика ризикованості кредитного портфелю АТ КБ «Приватбанк

Фінансова стійкість банківської системи безпосередньо пов'язана зі стабільністю функціонування окремих банківських установ, особливо тих, які мають системне значення для національного фінансового ринку. Важливу роль у цьому контексті відіграє АТ КБ «ПриватБанк», частка якого у сукупному обсязі активів банківського сектору України становить 24,41%. Така вага позиція банку зумовлює необхідність ефективного управління його активами, зокрема кредитними ресурсами, оскільки зміни у фінансовому стані системно важливого банку можуть мати вплив на функціонування банківської системи в цілому.

Однією з ключових умов забезпечення фінансової стійкості банку є формування збалансованого та якісного кредитного портфеля. Саме кредитні операції є одним із основних напрямів розміщення банківських ресурсів і водночас важливим джерелом формування доходів. У структурі активів АТ КБ «ПриватБанк» значну питому вагу займають кредити та заборгованість клієнтів, що підтверджує вагомість кредитної діяльності у забезпеченні прибутковості банку.

Водночас значна концентрація активів у кредитних операціях супроводжується підвищеним рівнем кредитного ризику. Збільшення обсягів кредитування може позитивно впливати на доходність банку, однак надмірне нарощування кредитного портфеля за недостатнього контролю його якості здатне призвести до збільшення частки проблемної та простроченої заборгованості. Тому ефективність кредитної політики визначається не лише масштабами кредитування, а й здатністю банку забезпечувати належну якість наданих кредитів та контролювати пов'язані з ними ризики.

До моменту націоналізації АТ КБ «ПриватБанк» характеризувався активною

політикою розширення кредитного портфеля. У результаті частка кредитних інвестицій у загальному обсязі активів банку досягла 79%. Така структура свідчила про значну орієнтацію банку на кредитування як основний напрям використання власних і залучених ресурсів. Водночас висока частка кредитних активів зумовлювала підвищення залежності фінансових результатів банку від платоспроможності позичальників та якості кредитного портфеля.

Основним показником якості кредитного портфелю банку є частка непрацюючих кредитів (NPL), яка передавлена на рисунку 3.1.

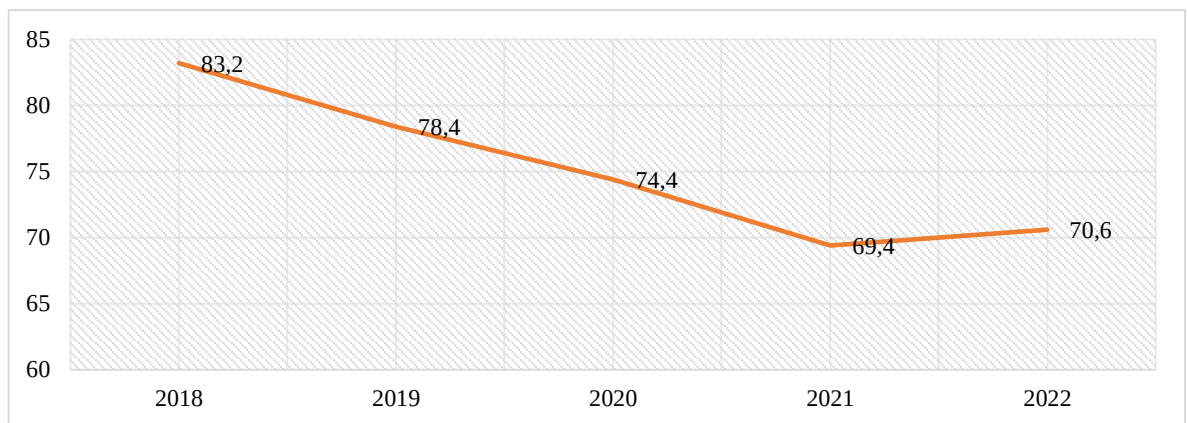


Рисунок 3.1 – Частка непрацюючих кредитів АТ КБ «Приватбанк», %

При цьому, забезпечивши більшу частину прибуткових операцій банку, рівень NPL в останні роки поступово знижується, як показано на рисунку 3.1, в 2021 та 2022 роки він працює на рівні 69,4% та 70,6 % відповідно, це все ще вважається критичним для фінансової стабільності банку і всього банківського сектору.

В світі спостерігається стійка тенденція до стандартизації системи банківського регулювання та нагляду, що пов'язана з діяльністю Міжбанківського комітету з банківського нагляду, відомого як Базельський комітет. Комітет розробляє рекомендації з регулювання банківської діяльності на основі свого досвіду [67].

Варто відмітити, що у банківській галузі спостерігається високий рівень ризику, порівняно з іншими галузями економіки, через особливості здійснюваних операцій. Банківська діяльність у більшості країн світу підлягає суворому

регулюванню з боку держави та спеціальних органів нагляду [66].

Тому банківський сектор підпадає під дію різних нормативних актів, що регулюють діяльність фінансових посередників. Ці нормативи встановлюються для забезпечення стабільності та безпеки банківської системи, а також для захисту інтересів клієнтів. Зокрема, існує п'ять груп нормативів: капіталу, ліквідності, кредитного ризику, інвестиційної та валютної позицій. Кожна з цих груп нормативів має свої специфічні характеристики та обов'язки з регулювання. Розуміння та дотримання цих нормативів є важливим для ефективної та стабільної роботи банків.

Група нормативів кредитного ризику Банку складається з трьох нормативів:

- Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- великих кредитних ризиків (Н8);
- максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9).

Щоб зрозуміти поточну ситуацію з ризиками в українській банківській системі, варто проаналізувати нормативи кредитного ризику всієї банківської системи за останні п'ять років. Інформація, необхідна для такого аналізу, представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Значення нормативів кредитного ризику банківської системи України у 2018–2022 роках, %

Норматив		За станом на				
		2018	2019	2020	2021	2022
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	19,83	17,61	19,14	18,6	17,8
Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	176,23	105	87,39	72,35	86,33
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	10,41	7,02	4,1	3,71	2,81

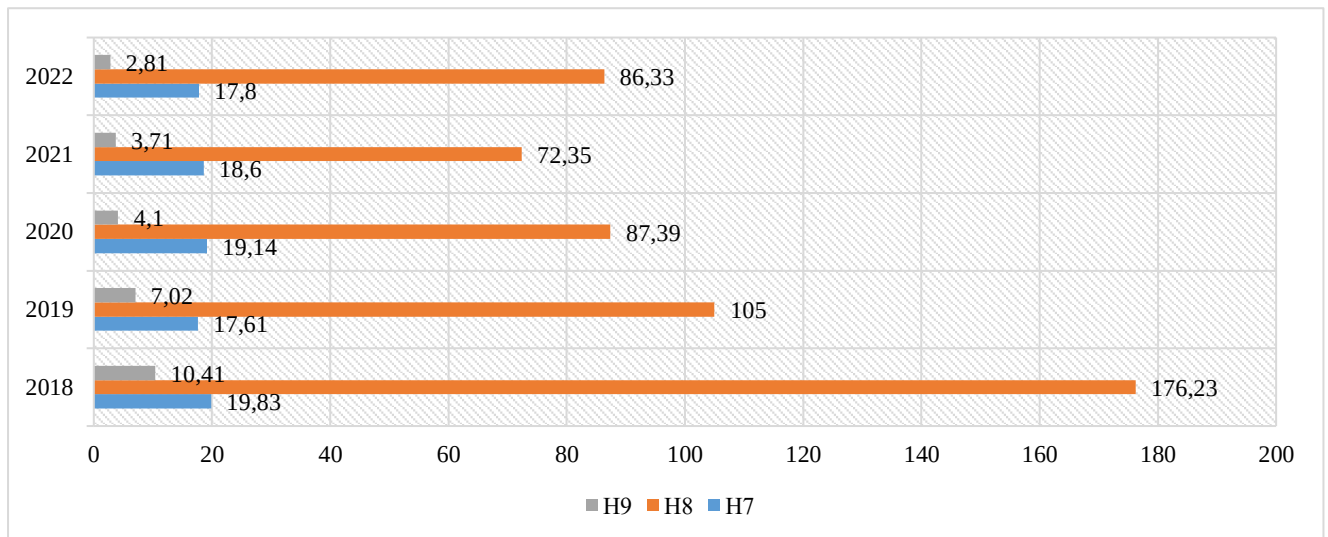


Рисунок 3.1 - Значення нормативів кредитного ризику банківської системи України у 2018–2022 роках, %

Як свідчать дані таблиці 3.1, у 2018-2022 роках банківська система України дотримувалася всіх нормативів кредитного ризику. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7 протягом 2018-2022 років зменшувався: у 2018 році він становив 19,83%, а у 2019 році значення цього нормативу становило 17,61%, що відображає позитивну тенденцію, однак криза, спричинена епідемією COVID-19, також вплинула на цей показник вплинула на нього, збільшивши до 19,4% у 2020 році та зменшивши до 17,8% у 2022 році. Це означає, що банки зменшили свою залежність від окремих контрагентів. Це також сприяє підтримці фінансової стабільності та зниженню ризику дефолту банків. Крім того, банківські установи підвищили довіру клієнтів. Банківські депозити та інші активи краще захищені від ризиків, пов'язаних з дефолтом окремих контрагентів.

Коефіцієнти великих кредитних ризиків встановлюються з метою обмеження концентрації кредитного ризику щодо одного контрагента або групи пов'язаних контрагентів. Упродовж 2018-2022 років спостерігалися коливання нормативів великих кредитних ризиків, що зумовлено ринковим регулюванням, змінами в економічних умовах, пандемією COVID-19 та впливом COVID-19 та впливом пандемії на фінансовий сектор. Найвищий коефіцієнт великих кредитних ризиків спостерігався у 2018 році, сягнувши 176,23%. Це можна пояснити вищим

рівнем економічної нестабільності та значним обсягом великих кредитів на ринку; у 2019 році коефіцієнт знизився до 105%. Це може свідчити про нижчий рівень регулювання кредитних ризиків та волатильність ринку У 2020 році коефіцієнт знову знизився до 87,39% через глобальну економічну кризу, спричинену пандемією COVID-19, та виважені фінансові заходи багатьох країн У 2021 році коефіцієнт досяг найнижчого рівня - 72,35%, а у 2022 році показник зріс до 86,33%, що свідчить про незначне збільшення обсягу кредитів з високим рівнем ризику.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами значно знизився в період з 2018 по 2022 рік: норматив становив 10,41% у 2018 році, 7,02% у 2019 році, 4,1% у 2020 році, 3,71% у 2021 році та 2,81% у 2022 році. Це свідчить про покращення управління банківськими установами та регуляторами кредитним ризиком пов'язаних сторін та зниження загального рівня кредитного ризику в банківській системі. Зниження коефіцієнта також може свідчити про покращення якості кредитних портфелів банків та зменшення ризику дефолту з боку клієнтів. Впровадження нормативів кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2018—2022 років показано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Динаміка нормативів кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк», у 2018–2022 роках, %

Норматив	2018	2019	2020	2021	2022
Н7, Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	6,26	16,64	9,62	8,01	6,37
Н8, Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	0	32,04	0	0	0
Н9, Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	0,19	0,43	0,16	0,08	0

За роки дослідження АТ КБ «ПриватБанк» демонструє дотримання всіх стандартів кредитного ризику. У 2019 році була максимальна ставка кредитного ризику (Н7) 16,64%.

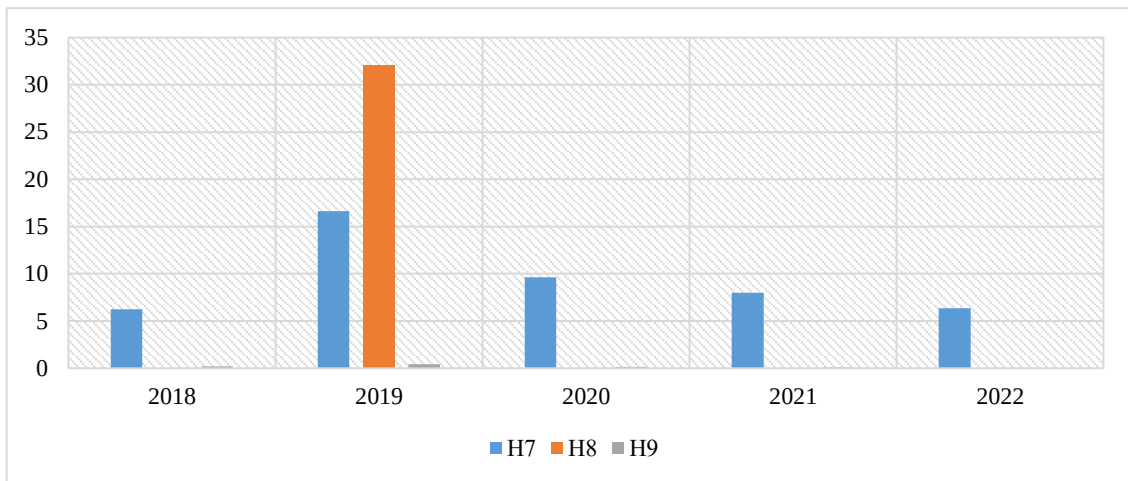


Рисунок 3.2 - Значення нормативів кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 роках, %

Єдиний рік, коли стандарт високого кредитного ризику (H8) був вищим за нуль, становив 2019. Тоді значення досягло 32,04%.

Протягом аналізованого періоду максимальний кредитний ризик за операціями з пов'язаними сторонами не перевищував 1%.

З огляду на наведену вище інформацію про стан кредитного ризику в банківській системі України, можна зробити такі висновки Кредитний ризик є основним ризиком, на який наражаються вітчизняні банки. Ефективна система регулювання та контролю кредитного ризику є важливим елементом фінансової стабільності банків. Протягом останніх років рівень кредитної дисципліни в Україні покращився, що сприяло зменшенню кількості непрацюючих кредитів у портфелях банків.

Однак існує потреба в подальшому вдосконаленні систем кредитного скорингу та моніторингу ризиків для запобігання можливим проблемам у майбутньому.

Згідно зі світовою практикою, існує кілька способів зниження ризиків у банківських операціях, включаючи оцінку кредитоспроможності позичальників, забезпечення адекватної застави, видачу дисконтних кредитів, лімітування кредитування та страхування кредитних операцій.

Зупинемось детальніше на останньому. Кредитне страхування – це економічні відносини щодо захисту всіх суб'єктів, які беруть участь у процесі кредитування,

від ризиків, що прямо чи опосередковано впливають на виконання зобов'язань позичальника перед кредитором [66].

Страховання кредитного ризику - це, на нашу думку, можливість отримати достовірну ринкову фінансову інформацію. Кредитний ризик може виникнути у випадках погіршення фінансового стану позичальника, виникнення непередбачуваних труднощів у господарській діяльності позичальника, відсутності необхідних організаторських здібностей у керівництва позичальника, недостатньої професійної кваліфікації працівників банку, які приймали рішення про фінансування тощо.

Страховання кредитних ризиків в Україні не набуло належного розвитку через тривалий період часу з моменту становлення ринкової економіки, значне скорочення кількості страхових компаній, неспроможність вітчизняних страхових компаній здійснювати андеррайтинг та компенсацію кредитних ризиків, банкострахування як перспективний напрям співпраці між банками та страховими компаніями недостатньо розвинений, серед інших причин.

Практика страхування кредитів в Україні має в основному три форми:

- страхування ризику непогашення кредиту;
- страхування позичальником відповідальності за неповернення кредиту;
- страхування позичальником предмета застави (гарантійне страхування)

[67].

Таким чином, в умовах нестабільної та швидкозмінної економічної ситуації, що склалася в Україні, банки зобов'язані приділяти особливу увагу питанню ризик-менеджменту в цілому та страхуванню кредитних ризиків зокрема. Тільки такі банки можуть продовжувати свою діяльність у воєнних та післявоєнних умовах.

3.2 Управління кредитним ризиком в АТ КБ «ПриватБанк»

Кредитна політика АТ КБ "ПриватБанк" визначає загальні засади кредитного процесу та управління кредитним ризиком, встановлює загальний підхід до

прийняття кредитного ризику, принципи та критерії кредитної діяльності, визначає повноваження та відповідальність органів управління, працівників та структурних підрозділів на кожному етапі кредитного процесу та забезпечує комплексний підхід до управління ризиками.

Військова агресія Росії проти України суттєво вплинула на якість виконання боргових зобов'язань боржниками. З метою запобігання впливу негативних факторів та підтримки платоспроможності боржників ПриватБанк застосовував різні заходи врегулювання заборгованості. Також змінився підхід до прийняття рішень щодо кредитних операцій: застосовано географічну диференціацію відповідно до ризикованості регіону діяльності (місцезнаходження позичальника) та запроваджено додаткові критерії оцінки ризиків і моніторингу якості кредитного портфеля.

Управління кредитним ризиком здійснюється на основі регулярного аналізу спроможності позичальників та потенційних позичальників виконувати свої зобов'язання з погашення кредитів та сплати процентів, регулярного аналізу якості кредитного портфеля з метою моніторингу рівня кредитного ризику, зміни лімітів кредитування у разі необхідності, отримання застави, регулярних перевірок та переоцінок та інших управління ризиками на основі використання інструментів їх зниження.

Ключова інформація про рівень кредитного ризику систематично оновлюється та надається для аналізу у формі звітів про кредитний портфель. Кредитний комітет затверджує класифікацію кредитних операцій за групами ризику, переглядає, коригує та затверджує оцінки кредитного ризику відповідно до регуляторних вимог та оцінює очікувані кредитні збитки відповідно до МСФЗ (кредити клієнтам, зобов'язання кредитного характеру та інші фінансові активи).

З метою обмеження ризиків, на які наражається АТ КБ "ПриватБанк" в результаті своєї кредитної діяльності, банк має наступну систему повноважень щодо прийняття рішень за кредитними операціями:

– індивідуальні повноваження: делеговані департаменту ризик-менеджменту для прийняття рішень щодо операцій з високим рівнем ризику, в

межах стандартних умов продукту, стосовно клієнтів роздрібного бізнесу та МСБ;

– подвійні повноваження (право подвійного підпису): делеговані керівнику департаменту ризик-менеджменту для ризикових та неризикових операцій разом з керівником відповідного бізнес-підрозділу, в рамках стандартних умов продукту; та У разі прийняття одноголосного позитивного рішення операція виконується. - Колегіальні повноваження: повноваження, делеговані Правлінням Групи Кредитному комітету для ухвалення негативного рішення з урахуванням висновків, коментарів або рекомендацій Юридичного департаменту та Департаменту безпеки, а також висновку Департаменту ризик-менеджменту, включаючи коментарі щодо конкретних ризиків та заходів з їх мінімізації, пов'язаних з потенційною кредитною операцією. Рішення приймаються більшістю голосів членів Кредитного комітету.

Моніторинг кредитів Інформаційна система АТ КБ "ПриватБанк" дозволяє керівництву своєчасно та регулярно здійснювати моніторинг кредитів. Група здійснює регулярний моніторинг ризику за кожним кредитом. З цією метою перевіряється фінансовий стан позичальника та оцінюється достатність застави.

Фінансовий стан позичальника аналізується на регулярній основі, і за його результатами внутрішній кредитний рейтинг позичальника може бути змінений. Цей аналіз ґрунтується на надходженнях на рахунки клієнтів, останній фінансовій звітності та іншій комерційній інформації, наданій позичальником банку або отриманій банком від позичальника. АТ КБ "ПриватБанк" розраховує індикатори раннього попередження, тобто ознаки незвичайної поведінки/діяльності клієнта, які можуть призвести до погіршення профілю ризику клієнта.

Банк регулярно відстежує поточну ринкову вартість застави та оцінює вартість застави як достатню для забезпечення конкретного кредиту. Застава оцінюється незалежними оцінювачами, акредитованими ПриватБанком, або кваліфікованими внутрішніми оцінювачами. Частота проведення таких оцінок залежить від виду застави. Банк веде облік кредитної історії своїх клієнтів. Це дозволяє Банку управляти рівнем кредитного ризику, працюючи з позичальниками з доброю кредитною історією.

Управління непрацюючими активами здійснюється відповідно до Стратегії та Плану роботи з управління непрацюючими активами, які були затверджені Наглядовою радою у жовтні 2021 року.

Усі функції, обов'язки та повноваження щодо управління непрацюючими активами чітко розподілені між департаментом NPL, який є підрозділом, відповідальним за роботу з непрацюючими активами та стягнення простроченої заборгованості за кредитами. А саме: Департамент м'якого стягнення, Департамент стягнення заборгованості, Департамент супроводження, Департамент стягнення непрацюючих кредитів, Департамент управління активами та реструктуризації, Департамент управління майном та Департамент стратегії врегулювання непрацюючих кредитів та комунікацій.

Для забезпечення оперативного прийняття рішень при Правлінні банку створено Комітет з питань роботи з непрацюючими кредитами. Всі рішення приймаються відповідно до повноважень, визначених Наглядовою радою. Банк приймає рішення щодо непрацюючих активів на основі стандартизованих рішень або на індивідуальній основі з урахуванням розрахунку чистої теперішньої вартості очікуваних грошових потоків, які призведуть до перевищення економічних вигод над витратами, що можуть бути понесені в процесі управління непрацюючими активами.

Процес управління непрацюючими активами охоплює всі чотири етапи життєвого циклу непрацюючого активу.

Перший етап - рання ідентифікація. На цьому етапі бізнес-підрозділ працює з потенційно проблемними боржниками, які перебувають на контролі. У разі ранньої прострочки (на один і більше днів) банк організовує дистанційний процес стягнення заборгованості, який включає превентивні заходи - м'яке стягнення (телефонний контакт, SMS, пошта, двосторонні повідомлення).

Другий етап - реструктуризація. Залежно від рівня співпраці та фінансового стану боржника, бізнес-підрозділ працює над зміною умов кредитування та застосовує короткострокові заходи реструктуризації для зменшення фінансового навантаження. Для подолання кризи, спричиненої військовою агресією Росії проти

України, Група запровадила призупинення платежів за всіма кредитними продуктами на період з 24 лютого 2022 року по 1 липня 2022 року. З метою відновлення платоспроможності після призупинення виплат було запроваджено стандартні короткострокові та довгострокові умови реструктуризації, а для клієнтів, які не підпадають під параметри таких програм, - індивідуальні умови за запитом. Стандартні умови врегулювання з прощенням боргу діють для боржників, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення бойових дій, для військовослужбовців та мобілізованих, а також для боржників за кредитами в іноземній валюті, забезпеченими іпотекою.

Третій етап - позасудове та судове врегулювання. Цей етап передбачає примусове стягнення заборгованості з боржників, які відмовляються співпрацювати або не можуть здійснювати платежі через значне погіршення свого фінансового становища. Якщо клієнти готові до співпраці з ПриватБанком і є ознаки відновлення платоспроможності, таким боржникам пропонуються заходи ранньої реструктуризації. На цьому етапі банк використовує такі засоби:

- безпосередній контакт з боржником, пошук заставного та орендованого майна та їх арешт
- претензійно-позовна робота, судова робота, нотаріальне оформлення виконавчих документів, позасудове стягнення заставного та іпотечного майна, супровід виконавчого провадження;
- взаємодія з правоохоронними органами щодо активів, які є підозрілими у шахрайстві.

Етап 4: своєчасний та достовірний облік заставного майна; підготовка та безпосередня реалізація заставного майна; АТ КБ "ПриватБанк" здійснює списання заборгованості за рахунок резервів, сформованих відповідно до внутрішніх положень про списання заборгованості та вимог законодавства України.

Група передає на аутсорсинг функцію роботи з непрацюючими кредитами, з якими економічно недоцільно працювати власними силами, та організовує продаж активів, щодо яких банку економічно недоцільно здійснювати будь-які дії.

Наглядова рада, Правління та Комітет по роботі з непрацюючими кредитами регулярно здійснюють моніторинг та контроль за реалізацією стратегії та ефективністю процесу управління непрацюючими кредитами. Кредитування пов'язаних сторін АТ КБ "ПриватБанк" здійснює операції з пов'язаними сторонами на комерційних умовах. Кожна кредитна заявка, отримана від пов'язаної сторони, розглядається так само, як і заявка, отримана від непов'язаної сторони.

В залежності від якості кредитів АТ КБ «ПриватБанк» поділяє кредитний портфель на такі категорії: не прострочені, прострочені менше ніж 30 днів, прострочені від 31 до 90 днів, прострочені від 91 до 180 днів, прострочені від 181 до 360 днів та прострочені більше ніж 361 день (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Аналіз динаміки кредитів за кредитною якістю АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр., млн грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Зміни за період дослідження	
						абс	відн
не прострочені	59740	67482	53521	67902	70725	10985	118,39
прострочені менше ніж 30 днів	5708	969	642	578	1366	–4342	23,93
прострочені від 31 до 90 днів	860	760	547	451	1276	416	148,37
прострочені від 91 до 180 днів	732	4 300	517	380	6 040	5308	825,14
прострочені від 181 до 360 днів	6 012	1 046	1 116	533	1 066	–4946	17,73
прострочені більше ніж 361 день	218 688	221 392	176 353	172 724	170 023	–48665	77,75
всього	291740	295949	232696	242568	250496	–41244	85,86

За період дослідження не прострочені кредити АТ КБ «ПриватБанк» збільшилися на 10985 млн грн, або на 18,39%. Кредити прострочені менше ніж 30 днів, навпаки, зменшилися на 4342 млн грн, або 76%.

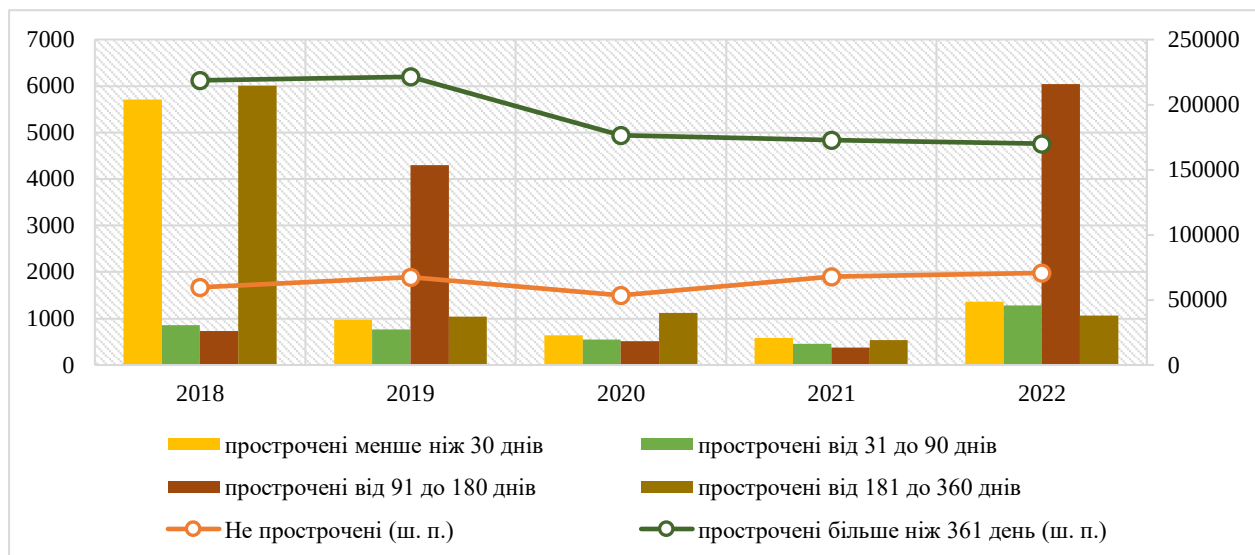


Рисунок 3.2 – Динаміка кредитів за кредитною якістю АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр., млн грн

Кредити прострочені від 31 до 90 днів, мали тенденцію до зростання, і на кінець 2022 року збільшилися на 416 млн грн, або 48,37%. Так само, збільшили свої позиції кредити прострочені від 91 до 180 днів на 725,14%. 82,27% втратили кредити прострочені від 181 до 360 днів і 22,25% кредити прострочені більше ніж 361 день.

Таблиця 3.3 – Аналіз структури кредитів за кредитною якістю АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр., %

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	зміни за період дослідження
Не прострочені	20,48	22,80	23,00	27,99	28,23	7,76
прострочені менше ніж 30 днів	1,96	0,33	0,28	0,24	0,55	–1,41
прострочені від 31 до 90 днів	0,29	0,26	0,24	0,19	0,51	0,21
прострочені від 91 до 180 днів	0,25	1,45	0,22	0,16	2,41	2,16
прострочені від 181 до 360 днів	2,06	0,35	0,48	0,22	0,43	–1,64
прострочені більше ніж 361 день	74,96	74,81	75,79	71,21	67,87	–7,09
всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00

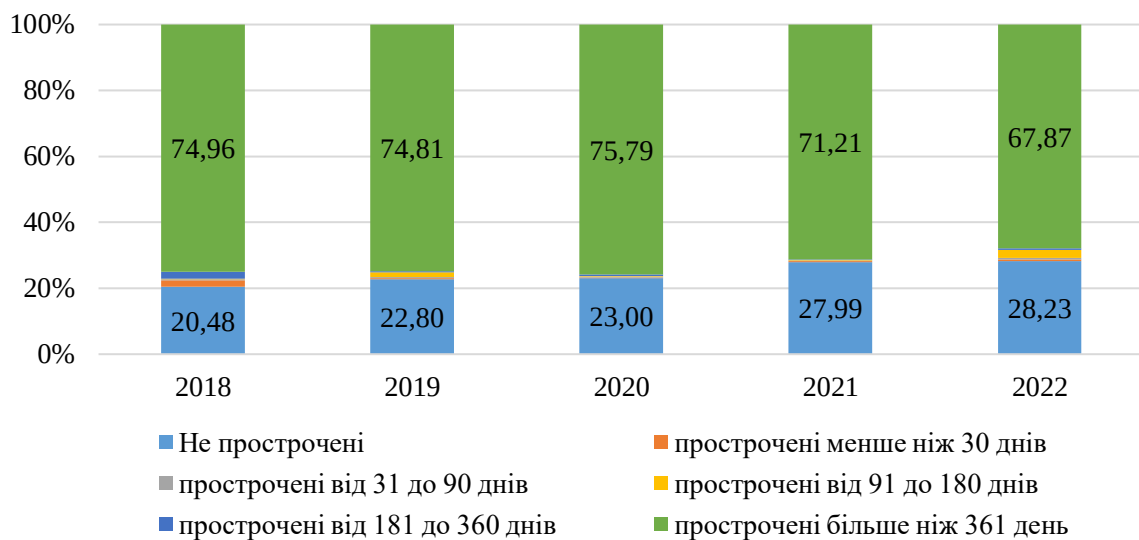


Рисунок 3.3 – Структура кредитів за кредитною якістю
АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 рр., %

Найбільшу частку кредитів в 2018 році за якістю займають кредити прострочені більше ніж 361 день та складають в абсолютному значенні 218 688 млн грн, а це 74,96% з усієї кількості. Найменшу частку займають кредити категорії прострочені від 91 до 180 днів, вони складають 732 млн грн, в відсотковому значенні це складає 0,25% від всієї сукупності.

В 2019 році найбільшу частку кредитів займають кредити прострочені більше ніж 361 день та складають в абсолютному значенні 221 392 млн грн, а це 74,81% з усієї кількості. Найменшу частку займають кредити категорії прострочені від 31 до 90 днів, вони складають 760 млн грн, в відсотковому значенні це складає 0,26% від всієї сукупності.

Щодо 2020 року, найбільшу частку складала також категорія прострочені більше ніж 361 день та складають в абсолютному значенні 176 353 млн грн, а це 75,79% з усієї кількості. Найменшу частку займають кредити категорії прострочені від 91 до 180 днів, вони складають 517 млн грн, в відсотковому значенні це складає 0,22% від всієї сукупності.

В 2021 році ситуація повторилася, так найбільшу частку кредитів займають кредити прострочені більше ніж 361 день та складають в абсолютному значенні 172 724 млн грн, а це 71,21% з усієї кількості. Найменшу частку займають кредити

категорії прострочені від 91 до 180 днів, вони складають 380 млн грн, в відсотковому значенні це складає 0,16% від всієї сукупності.

В 2022 році найбільшу частку кредитів займають також кредити прострочені більше ніж 361 день і складають в абсолютному значенні 170 023 млн грн, а це 67,87% з усієї кількості. Найменшу частку займають кредити категорії прострочені 181 до 360 днів, вони складають 1 066 млн грн, в відсотковому значенні це складає 0,43% від всієї сукупності.

Позитивним моментом є збільшення питомої ваги непрострочених кредитів на протязі аналізу дослідження.

3.3 Ефективність управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк»

Кредитна діяльність посідає провідне місце у функціонуванні банківських установ України, оскільки кредитні операції є одним із ключових джерел формування доходів та займають значну частку в структурі банківських активів. Результативність здійснення кредитування безпосередньо впливає на рівень прибутковості окремого банку, а сукупно — на фінансову стійкість банківської системи. Водночас кредитний портфель є одним із основних джерел банківських ризиків, оскільки зміни його якості можуть суттєво позначатися на платоспроможності, ліквідності та загальній надійності банківської установи.

Для забезпечення належного рівня організації кредитної діяльності банки формують власну внутрішню кредитну політику, яка визначає основні принципи, напрями та механізми здійснення кредитних операцій. Важливе значення при цьому має не лише визначення обсягів кредитування, а й забезпечення оптимальної структури кредитного портфеля з урахуванням співвідношення між його дохідністю та рівнем ризику. У зв'язку з цим аналіз кредитного портфеля та оцінювання ефективності управління ним є важливими складовими системи банківського менеджменту.

Під час оцінювання управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» основна увага приділяється визначенню того, наскільки ефективно банк використовує кредитні ресурси та чи дозволяє чинна система управління забезпечувати належний рівень доходності за одночасного контролю кредитного ризику. Для комплексної характеристики результативності такого управління доцільним є розрахунок коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем банку, результати якого наведено в таблиці 3.4.

Значення зазначеного коефіцієнта дає змогу оцінити результативність управління кредитним портфелем та визначити загальну тенденцію його ефективності. Зростання показника свідчить про підвищення результативності управлінських заходів щодо формування та використання кредитного портфеля, тоді як його зниження може вказувати на погіршення співвідношення між отриманими доходами та ризиками, пов'язаними з кредитною діяльністю. Таким чином, аналіз цього показника дає можливість сформулювати обґрунтовані висновки щодо ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк».

Ефективність управління кредитним портфелем обчислюється за співвідношенням таких параметрів кредитного портфеля, як рівень його доходності та величини кредитного ризику за такою формулою:

$$\text{ЕУКП} = (\text{ДКП} - r_0) / \text{РКП} \quad (3.1)$$

де ЕУКП – коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем;

ДКП – доходність кредитного портфеля;

r_0 – облікова ставка НБУ;

РКП – ризик кредитного портфеля.

Облікова ставка Національного банку – ключова відсоткова ставка Національного банку, яка є основним індикатором змін у грошово–кредитній політиці та орієнтиром вартості залучених та розміщених грошових коштів для банків та інших суб'єктів грошово–кредитного ринку.

Облікова ставка встановлюється на основі комплексного аналізу та прогнозу макроекономічного, монетарного та фінансового розвитку,

підготовленого Національним банком.

Рішення щодо розміру облікової ставки затверджується Правлінням Національного банку України на засіданні з питань монетарної політики на підставі пропозицій Департаменту монетарної політики та економічного аналізу після обговорення на засіданні Комітету з монетарної політики.

Національний банк оприлюднює розмір облікової ставки на сторінці Офіційного інтернет–представництва Національного банку.

Дохідність кредитних операцій розраховують як рівень дохідності кредитного портфеля і як відношення суми відсоткових доходів до обсягу наданих кредитів:

$$\text{ДКП} = \text{ВД/КП} * 100\%, \quad (3.2)$$

де ВД – сума відсоткових доходів банку від кредитних операцій;

КП – кредитний портфель або обсяг наданих кредитів.

Використовуючи розмір резервів під кредитні операції, можливо визначити ризик кредитного портфеля (РКП), який розраховують як відношення розрахункового значення резерву за кредитними операціями банку до суми кредитного портфеля:

$$\text{РКП} = \text{резерв за кредитними операціями/КП} * 100\% \quad (3.3)$$

Таблиця 3.4 – Аналіз ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
1 сума відсоткових доходів банку від кредитних операцій, млн грн	25009	27616	26880	29620	31685
2 резерв за кредитними операціями, млн грн	241796	236499	177751	174350	182412
3 всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума, млн грн	291936	296043	232772	242568	250496
4 ризик кредитного портфеля (2/3)	82,83	79,89	76,36	71,88	72,82
5 облікова ставка НБУ, %	18	13,5	6	9	25
6 дохідність кредитного портфеля (1/3)	8,57	9,33	11,55	12,21	12,65
7 коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем (6–5)/4	–0,1139	–0,0522	0,0727	0,0447	–0,1696

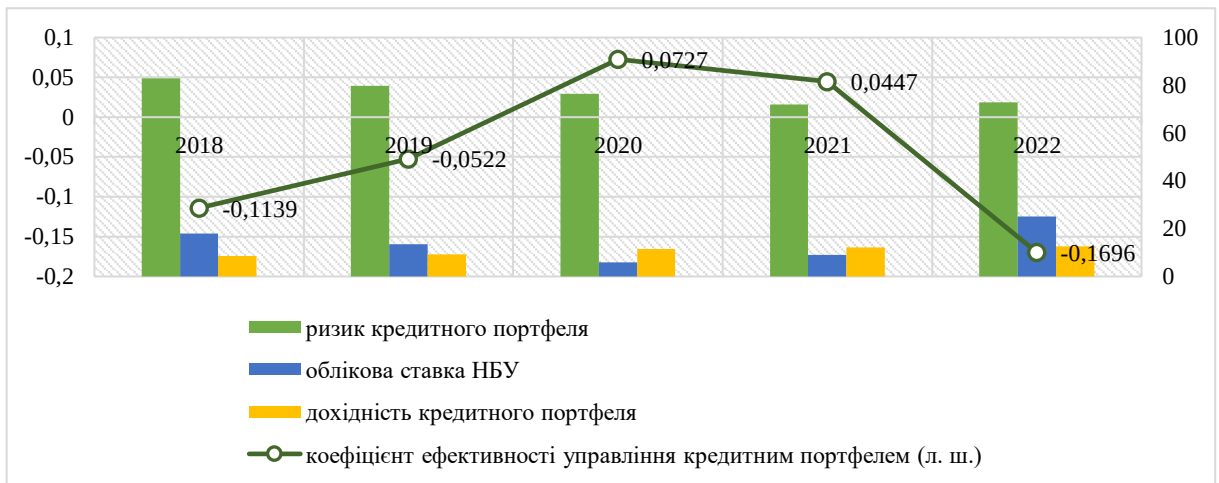


Рисунок 3.4 – Динаміка складових ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк»

Отже, відповідно до даних таблиці 3.4, протягом 2018–2022 рр. коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» набував від’ємних значень і коливався в діапазоні від $-0,1139$ до $-0,1696$. Упродовж 2020–2022 рр. простежувалася тенденція до погіршення значення цього показника, що передусім було пов’язано з недостатнім рівнем доходності кредитного портфеля. Додатковим чинником негативної динаміки став високий рівень ризиковості кредитного портфеля, який суттєво впливав на кінцевий результат оцінювання ефективності управління кредитною діяльністю банку.

Від’ємне значення коефіцієнта у 2022 році значною мірою можна пов’язати зі зміною вартості кредитних ресурсів унаслідок підвищення облікової ставки НБУ. Зростання вартості ресурсної бази банку відповідно вплинуло на вартість кредитування та фінансові результати кредитних операцій. Водночас позитивним аспектом є поступове підвищення доходності кредитного портфеля, що свідчить про наявність потенціалу для покращення результативності кредитної діяльності за умови належного контролю ризиків.

Важливим фактором, який негативно позначається на якості кредитного портфеля, є суттєве збільшення обсягів сформованих резервів за кредитними операціями. Зростання резервування відображає підвищення очікуваних кредитних втрат та може бути пов’язане з погіршенням якості активів і збільшенням обсягів проблемної заборгованості. Відповідно, значна частка

проблемних кредитів обмежує можливості банку щодо отримання доходу від кредитних операцій та підвищує навантаження на його фінансові ресурси.

Таким чином, динаміка коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем у досліджуваному періоді свідчить про наявність проблем у забезпеченні оптимального співвідношення між дохідністю кредитних операцій та рівнем кредитного ризику. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення підходів АТ КБ «ПриватБанк» до управління кредитним ризиком та підвищення якості кредитного портфеля.

Особливу увагу доцільно приділити кредитам, які обліковуються у категорії «Кредити, що управляються як окремий портфель», оскільки значний обсяг простроченої заборгованості в цій категорії може негативно впливати на фінансові результати банку. Зростання проблемної заборгованості здатне призводити до збільшення витрат на супроводження та стягнення кредитів, зростання потреби у формуванні резервів, а також відволікання частини активів у низькодохідні або непродуктивні форми.

За допомогою табличного редактора зробимо прогноз ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» на найближчу перспективу (рисунк 3.5 і таблиця 3.5).

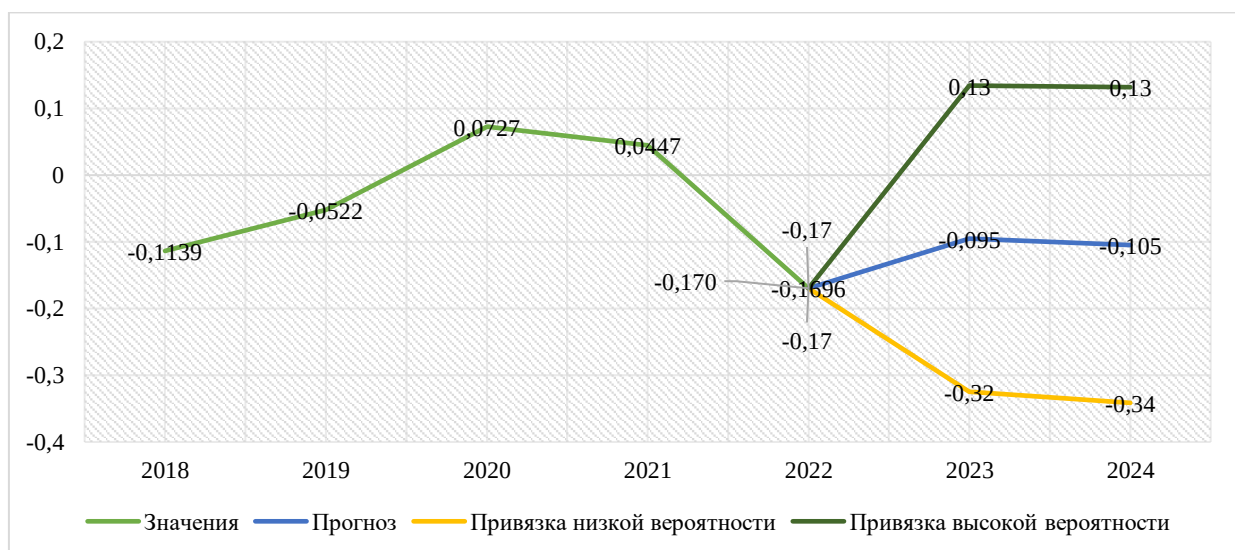


Рисунок 3.5 – Прогноз коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» на 2023–2024 роки.

Проаналізувавши показники можна зробити наступні висновки. В найближчі

два роки можна очікувати погіршення коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк».

Таблиця 3.5 – Прогноз ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк»

Рік	Песимістичний прогноз	Оптимальний прогноз	Оптимістичний прогноз
2023	-0,0951118	-0,32	0,13
2024	-0,1048406	-0,34	0,13

Як свідчить прогноз ризику кредитного портфелю, значного зменшення не слід очікувати. Кредитний ризик, безперечно, є одним з найсуттєвіших ризиків кредитного портфеля. У широкому сенсі кредитний ризик означає можливі втрати банку через «неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання».

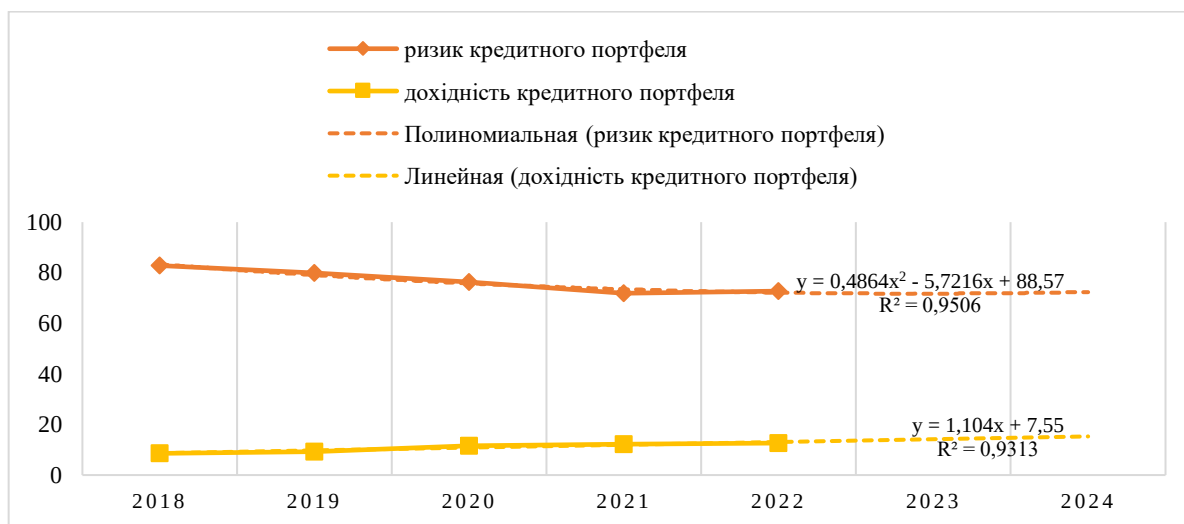


Рисунок 3.6 – Прогноз ризику та доходності кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» на 2023–2024 роки.

Проаналізувавши доходність кредитного портфеля, можна прослідити чітку тенденцію до її збільшення. В цьому випадку багато що буде залежати від дій регулятора і встановлення ним певного рівня облікової ставки.

З метою підвищення ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк», покращення якості обслуговування клієнтів та зниження рівня кредитних ризиків доцільно запропонувати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення організації кредитного процесу та розширення спектра банківських

послуг.

Першочерговим напрямом є удосконалення організаційної структури кредитного процесу шляхом чіткого розмежування функціональних обов'язків між працівниками та структурними підрозділами банку. Доцільно розподілити функції щодо оцінювання кредитоспроможності позичальника, прийняття кредитного рішення, супроводження кредиту, контролю за його погашенням та бухгалтерського обліку.

Важливим напрямом розвитку кредитної діяльності є розширення асортименту кредитних продуктів для юридичних осіб. Зокрема, доцільним є впровадження механізмів відновлювального кредитування, які дозволять підприємствам повторно використовувати встановлений кредитний ліміт у межах визначеного строку без необхідності оформлення нового кредиту після кожного погашення.

Окрему увагу необхідно приділити розробленню кредитних продуктів для соціально вразливих категорій населення. При цьому умови кредитування мають враховувати рівень платоспроможності таких клієнтів та забезпечувати належний баланс між доступністю фінансових послуг і необхідністю контролю кредитного ризику.

Перспективним напрямом є також створення спеціальної кредитної програми для підприємців-початківців, орієнтованої на фінансування стартового капіталу. Така програма може передбачати фінансування витрат, пов'язаних із започаткуванням власної справи, придбанням обладнання, орендою приміщень, формуванням початкових запасів та забезпеченням оборотного капіталу.

Для підвищення точності оцінювання кредитоспроможності позичальників доцільно розширити перелік фінансових та нефінансових показників, які використовуються під час прийняття кредитних рішень. Оцінювання має враховувати не лише традиційні показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та прибутковості, а й динаміку грошових потоків, боргове навантаження, кредитну історію, ділову репутацію та інші фактори.

Важливим елементом управління кредитним ризиком має стати

диференційований підхід до роботи з проблемною заборгованістю. Замість застосування однакових механізмів стягнення до всіх боржників доцільно сегментувати проблемні кредити залежно від причин виникнення прострочення, фінансового стану позичальника, тривалості заборгованості та його готовності до реструктуризації.

Не менш важливим є вдосконалення процедури оцінювання ділової репутації клієнтів. Поряд із фінансовими характеристиками необхідно враховувати інформацію про попередню кредитну поведінку, виконання договірних зобов'язань, взаємовідносини з контрагентами та інші нефінансові характеристики.

З метою підвищення зручності та швидкості отримання кредитних послуг доцільно оптимізувати перелік документів, необхідних для оформлення кредиту. За можливості частину інформації можна отримувати в електронному форматі та автоматизувати процес її перевірки. Скорочення кількості зайвих документів та часу розгляду заявки дозволить підвищити якість клієнтського обслуговування без послаблення процедур контролю кредитного ризику.

Також важливим є підвищення прозорості кредитних договорів. Основні умови кредитування, зокрема процентна ставка, загальна вартість кредиту, комісії, строки та порядок погашення, можливі штрафні санкції та наслідки прострочення, повинні бути чітко виділені й зрозуміло представлені клієнту. Це сприятиме підвищенню фінансової обізнаності позичальників та зменшенню кількості конфліктних ситуацій у процесі обслуговування кредитів.

Завершальним напрямом є активізація маркетингової та комунікаційної діяльності банку. Залучення та утримання клієнтів може здійснюватися шляхом проведення інформаційних кампаній, спеціальних пропозицій, програм лояльності та презентацій нових кредитних продуктів. Водночас рекламна діяльність має бути орієнтована не лише на збільшення обсягів кредитування, а й на формування довгострокової довіри клієнтів та позитивного сприйняття банку.

Крім того, для подальшого виявлення нових резервів збільшення кредитування або потенційних проблем, які можуть призвести до негативних

наслідків, банку необхідна якісна оцінка своєї ринкової позиції. Тому вдосконалення та підвищення якості оцінки кредитної діяльності банку вбачається одним із основних чинників диверсифікації банківської діяльності та підвищення якості кредитних операцій. Наслідком цього неминуче стане покращення структури кредитного портфеля та зменшення обсягу проблемної заборгованості.

Висновки до третього розділу

До процесу націоналізації «ПриватБанк» в основному проводив агресивну політику збільшення кредитного портфеля, досягнувши рівня кредитних інвестицій в розмірі 79% від загальних активів банку.

За роки дослідження АТ КБ «ПриватБанк» демонструє дотримання всіх стандартів кредитного ризику. У 2019 році була максимальна ставка кредитного ризику (Н7) 16,64%. Єдиний рік, коли стандарт високого кредитного ризику (Н8) був вищим за нуль, становив 2019. Тоді значення досягло 32,04%. Протягом аналізованого періоду максимальний кредитний ризик за операціями з пов'язаними сторонами не перевищував 1%.

Військова агресія Росії проти України суттєво вплинула на якість виконання боргових зобов'язань боржниками. З метою запобігання впливу негативних факторів та підтримки платоспроможності боржників ПриватБанк застосовував різні заходи врегулювання заборгованості. Також змінився підхід до прийняття рішень щодо кредитних операцій: застосовано географічну диференціацію відповідно до ризикованості регіону діяльності (місцезнаходження позичальника) та запроваджено додаткові критерії оцінки ризиків і моніторингу якості кредитного портфеля.

Для забезпечення оперативного прийняття рішень при Правлінні банку створено Комітет з питань роботи з непрацюючими кредитами. Всі рішення

приймаються відповідно до повноважень, визначених Наглядовою радою. Банк приймає рішення щодо непрацюючих активів на основі стандартизованих рішень або на індивідуальній основі з урахуванням розрахунку чистої теперішньої вартості очікуваних грошових потоків, які призведуть до перевищення економічних вигод над витратами, що можуть бути понесені в процесі управління непрацюючими активами.

За період дослідження непрострочені кредити АТ КБ «ПриватБанк» збільшилися на 10985 млн грн, або на 18,39%. Кредити прострочені менше ніж 30 днів, навпаки, зменшилися на 4342 млн грн, або 76%.

Основним показником якості кредитного портфелю банку є частка непрацюючих кредитів, яка в останні роки поступово знижується, в 2021 та 2022 роки віна була на рівні 69,4% та 70,6 % відповідно, це все ще вважається критичним для фінансової стабільності банку і всього банківського сектору.

Позитивним моментом є збільшення питомої ваги непрострочених кредитів на протязі аналізу дослідження.

Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку у 2018–2022 рр. знаходився в межах від –0,1139 до –0,1696. За період 2020–2022 рр спостерігалася стійка тенденція до зниження коефіцієнта ефективності, що спричинено, передусім, недостатньою дохідністю кредитного портфеля банку. Крім того, на показник коефіцієнта ефективності значно вплинув високий показник ризику кредитного портфеля банку. Від’ємне значення показника у 2022 році можна пояснити зростанням облікової ставки НБУ, яка, своєю чергою, призводить до зростання вартості кредитних ресурсів. Позитивним є поступове зростання дохідність кредитного портфеля

За допомогою табличного редактора було зроблено прогноз ефективності управління кредитним портфелем

Проаналізувавши показники можна зробити наступні висновки, що найближчі два роки можна очікувати погіршення коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк».

Як свідчить прогноз ризику кредитного портфелю, значного зменшення не

слід очікувати. Кредитний ризик, безперечно, є одним з найсуттєвіших ризиків кредитного портфеля. У широкому сенсі кредитний ризик означає можливі втрати банку через «неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання».

Проаналізувавши дохідність кредитного портфеля, можна прослідити чітку тенденцію до її збільшення.

В цьому випадку багато що буде залежати від дій регулятора і встановлення ним певного рівня облікової ставки.

Керівництву банку необхідно вжити відповідні заходи в зміні структури кредитного портфеля з метою забезпечення погашення позик і підвищення ефективності кредитних операцій банку.

Висновки

Визначено економічну природу кредитного портфелю банку. У цій роботі під кредитним портфелем ми пропонуємо розуміти сукупність кредитів на певну дату структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності, наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку.

Систематизовано інформацію щодо типів і видів кредитного портфелю банку. Кредитні портфелі включають дохідні, ризикові та збалансовані портфелі. Ризикові портфелі характеризуються високою дохідністю, але й високим ризиком, тоді як дохідні портфелі характеризуються низькою дохідністю, але й низьким кредитним ризиком. Збалансовані кредитні портфелі – це сукупність банківських кредитів зі структурою та фінансовими характеристиками в межах діапазону варіантів, що забезпечують найбільш ефективне співвідношення ризику та дохідності. В основу класифікації кредитного портфеля покладено принцип однорідності для врахування видів кредитного портфеля за предметом та метою кредитування, способом фінансування, строком та сумою кредиту, видом забезпечення, способом погашення та галуззю, в якій використовується кредит.

Досліджено сутність кредитної політики як основи управління кредитним портфелем банку. Кредитна політика дозволяє регулювати, управляти та раціонально організовувати відносини між банком та його клієнтами, залучати ресурси на поворотній основі та розміщувати їх у формі кредитування клієнтів банку. При цьому система управління кредитним портфелем визначається як сукупність, що складається з таких окремих елементів, як суб'єкти управління, об'єкти управління, принципи, функції та нормативно–правова база. Системний підхід до розуміння природи менеджменту в банківській діяльності та розробки його засад є важливим і доповнюється представленням управління кредитним портфелем як низки етапів, на яких суб'єкт управління (керуюча підсистема)

впливає на об'єкт управління (керована підсистема) з метою досягнення оптимального поєднання ризику, прибутковості та ліквідності кредитного портфеля.

Визначені ключові тенденції розвитку кредитного ринку України. Протягом усього періоду аналізу структура кредитів за окремими кредитними сегментами змінювалася в бік збільшення кредитів державним установам та фізичним особам. Натомість частка кредитів комерційним суб'єктам зменшилася з 82% станом на 1 січня 2019 року до 77% станом на 1 січня 2023 року. Таким чином, незважаючи на численні виклики та проблеми, з якими стикаються місцеві компанії та місцева банківська система, відбувається процес адаптації до нових реалій, пошук нових інноваційних рішень для подолання кризи та, що найголовніше, усвідомлення важливості взаємної підтримки між компаніями, банківською системою та державою.

Проведено оцінювання ефективності діяльності АТ КБ «ПриватБанк». Так, фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» у 2018–2022 роках характеризується високим рівнем фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності. Банк має достатній рівень власного капіталу, щоб покривати збитки від операційної діяльності та зобов'язання перед кредиторами. Банк має високий рівень дохідних активів та помірно високий рівень кредитної активності. Банк має достатній запас ліквідних активів, щоб погасити свої зобов'язання в разі потреби. Банк має високу прибутковість, що дозволяє йому отримувати достатній прибуток для розвитку та забезпечення стабільності своєї діяльності. Однак, слід звернути увагу на негативний показник захищеності дохідних активів, що може свідчити про потенційні проблеми з ліквідністю банку. Банку необхідно вжити заходів для підвищення цього показника.

Здійснено аналіз динаміки і структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк». Так, в 2022 році в період воєнного стану банк зміг втримати на належному рівня розмір кредитного портфелю за рахунок підтримки підприємств малого та середнього бізнесу та аграріїв по державним програмам кредитування.

В структурі кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» найбільшу питому вагу займає фінансовий лізинг. І ця тенденція спостерігається протягом всього періоду аналізу. Так, в 2018 році фінансовий лізинг займав майже 73%, а в 2022 році – 67%. Тоді як кредити юридичним особам в структурі займають 5-10%. Приблизно чверть кредитного портфеля це кредити фізичним особам. Звертає на себе увагу значні обсяги кредитів фізичним особам у вигляді кредитних карток. Під впливом пандемії динаміка до зростання була змінена, однак вже в 2021 році можна помітити відновлення зростання даного виду кредитів. Навіть під час війни АТ КБ «ПриватБанк» видав таких кредитів на суму 46593 млн грн. В 2021 році майже в 10 разів зросли обсяги кредитів на придбання авто у порівнянні з 2020 роком.

Визначено рівень ризикованості кредитної діяльності банку. В 2022 році найбільшу частку кредитів займають також кредити прострочені більше ніж 361 день і складають в абсолютному значенні 170 023 млн грн, а це 67,87% з усієї кількості. Найменшу частку займають кредити категорії прострочені 181 до 360 днів, вони складають 1 066 млн грн, в відсотковому значенні це складає 0,43% від всієї сукупності. Позитивним моментом є збільшення питомої ваги непрострочених кредитів на протязі аналізу дослідження.

Проведено оцінювання ефективності управління кредитним портфелем банку. Так, коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку у 2018–2022 рр. знаходився в межах від –0,1139 до –0,1696. За період 2020–2022 рр спостерігалася стійка тенденція до зниження коефіцієнта ефективності, що спричинено, передусім, недостатньою дохідністю кредитного портфеля банку. Крім того, на показник коефіцієнта ефективності значно вплинув високий показник ризику кредитного портфеля банку. Від’ємне значення показника у 2022 році можна пояснити зростанням облікової ставки НБУ, яка, своєю чергою, призводить до зростання вартості кредитних ресурсів. Позитивним є поступове зростання дохідність кредитного портфеля.

Запропонованні шляхи вдосконалення процесу управління кредитним портфелем банку.

Список використаних джерел

- 1 Бугель Ю.В. Поняття кредитного портфеля комерційного банку та необхідність ефективного управління ним *Світ фінансів*. 2011. Вип. 2. С. 98–107
- 2 Визначення «кредитний портфель»: офіційний сайт Національного банку України URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123409. (Дата звернення: 19.11.2023).
- 3 Голуб В. М. Управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / В. М. Голуб// Київ. нац. екон. ун-т. К., 2004. 19 с.
- 4 Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник, Львів: Центр Європи, 2000. 576 с.
- 5 Лаврушин О. І. Банківська справа / О. І. Лаврушин// М. : Банківський і біржовий науково–консультаційний центр; Київ. нац. екон. ун-т. К., 2005. С. 365.
- 6 Пашков А. І. Оцінка якості кредитного портфеля. *Бухгалтерія й банки*. 2015. № 3. С. 29–34.
- 7 Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банк: підр. 2–ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2004. С. 488.
- 8 Чудновиц Г. О. Формування портфелю кредитних продуктів у комерційному банку. 2015 URL: <https://goo.gl/j9cSyE>. (Дата звернення: 19.10.2023).
- 9 Лобозинська С.М. Облік і аудит у банку: навч.посіб. К.: Знання, 2007. 630с.
- 10 Лупій В.А. Кредитні ризики. К.: Центр навчальної літератури, 2012. 153с.
- 11 Національний банк України / Офіційне Інтернет–представництво. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (Дата звернення: 19.10.2023).
- 12 Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями (затв. Постановою Правління НБУ від 30 червня 2016 р. № 351). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500>–

16 (Дата звернення: 9.10.2023).

13 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. № 599). URL: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01) (Дата звернення: 19.10.2023).

14 Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (затв. Постановою Правління Національного банку України від 15 березня 2004 р. № 104). URL: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show /v0104500-04](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04) (Дата звернення: 19.10.2023).

15 Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління кредитним ризиком банку: монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 86 с.

16 Лобанов А. А. Енциклопедія фінансового ризик-менеджменту. Київ: Знання, 2003.— 786 с.

17 Saunders A., Allen L. Credit Risk Measurement: New Approaches to Value at Risk and Other Paradigms. 2nd ed. New York : John Wiley&Sons, Inc., 2002. 320 p.

18 Principles for the Management of Credit Risk: Consultative paper issued by the Basel Committee on Banking Supervision. Issued for comment by 30 November 1999. Basel, July 1999. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs54.pdf> (Дата звернення: 2.10.2023).

19 Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М.. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2015. 295 с.

20 Прядко О., Цегелик Г. До питання оптимізації кредитних ризиків банків України. *Фінанси України*. 2005. № 13. С. 45–53.

21 Косова Т., Циганов О. Банківські операції: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2008. 372 с.

22 Супрунович Є. Б. Управління кредитним ризиком. Банківський менеджмент. 2006. № 10. С. 33–43.

23 Прокопенко І. Ф. Основи банківської справи: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2005. 410 с.

24 Бондарчук М. К., Алексеев І. В., Кльоба Л. Г. Банківська система: навч.

посіб. Львів : Ліга–Прес, 2017. 246 с.

25 Про складання та подання фінансової звітності в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 07.03.2022 №41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041500-22#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

26 Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. Кириченка, В. Міщенко. Київ: Знання, 2005. 831 с.

27 Благодир Я. Я. Управління кредитними ризиками на основі удосконалення їх оцінки: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.04.01. Львів: ЛНУ, 2006. 24 с.

28 Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zminenookremi-pidhodi-do-otsinki-bankami-kreditnogo-riziku> (дата звернення: 23.11.2023).

29 Притоманова О. М. Моделювання кредитного ризику комерційного банку на основі нейронечітких технологій: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.03.02. Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. –20 с.

30 Бондаренко Л. А. Ризик–менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Київ : КНЕУ, 2007. 23 с.

31 Д'яконов К. М. Джерела виникнення кредитного ризику банку // К. М. Д'яконов //Materialy Mezinarodni vedecko–prakticka conference “Vedecky industry evropskeho kontinentu” (27 listo”– padu 05 prosincu 2008 roku). Dil 1. Ekonomickevedy. Praha : Publishing House “Educationand Science”, 2008. S. 27–30.

32 Золотарьова О. В., Федченко І. А. Уніфікація підходів до визначення змісту портфельного кредитного ризику банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 24. С. 79–84.

33 Гаряга Л. О. Удосконалення класифікації банківського кредитного ризику. *Вісник Університету банківської справи*. 2015. № 1. С. 76–81.

34 Коваленко В.В., Зверяков О. М., Д. С. Гайдукович, Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність банків України. *Фінанси*

України. 2016 р. №2 С.84–98

35 Пірог В. В. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням виконання економічних нормативів НБУ. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. № 2. С. 228–235.

36 Панова Г.С. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період. *Вісник Національного банку України*. 2010. № 4. С. 35–46.

37 Сєрик Ю. В. Управління кредитним портфелем банку. Економіка і управління. 2012. № 4. С. 75

38 Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 19.04.2023).

39 Чуб П. М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Київ. 2003. С.1

40 Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій–Вергуненко І. М. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник / за ред. А. М. Герасимовича. К.: КНЕУ, 2004. 599 с.

41 Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. *Журнал європейської економіки*. 2010. № 1. С.108–124.

42 Чмутова І. М. Обґрунтування складу збалансованої системи показників для оцінки діяльності банку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 137 143.

43 Криклій О.А., І.В. Сало. Фінансовий менеджмент банку: навч. посібник / О.А. Криклій, Суми: ВТД «Університетська книга». 2007. 314 с.

44 Парасій–Вергуненко, І.М. Аналіз банківської діяльності: К.:КНЕУ, 2004. 599 с.

45 Васюренко, О. В. Банківський менеджмент. К.: Академія, 2004. 320 с.

46 Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова від

30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення: 13.11.2023).

47 Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. К.: КНЕУ, 2004. 468 с.

48 Герасимковский К.М. Аналіз банківської діяльності: підручник. К.: КНЕУ, 2014. 505 с.

49 Вовк В.Я., Хмеленко О.В. Кредитування і контроль: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 463 с.

50 Жукова Н.К., Зражевська Н.В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків. *Економічний часопис–XXI*. 2013. № 1–2 (1). 71 с.

51 Степаненко К.Р. Особливості формування кредитного портфеля банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* 2016. № 7. С. 169.

52 Аврамчук Л.А. Вплив пандемії на стан банківського кредитування в Україні. Scientific collection Interconf.// Л.А. Аврамчук, А.П. Заквацький // 2021. № 47: URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/download/10555/9914> (Дата звернення: 26.11.2023).

53 Антипенко Н.В., Пироженко Ю.В. Проблеми банківського кредитування в Україні. *Збірник наукових праць*. 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/3273> (дата звернення: 20.11.2023).

54 Волощук В.Р., Кацан А.М. Сучасний стан та напрямки активізації банківського кредитування в Україні. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3–4. С. 152–158.

55 Данилишин Б. Що стримує зростання кредитування в Україні? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/shcho-strymuye-zrostannya-kredytuvannya-v-ukrayini> (дата звернення: 20.10.2023).

56 Жежерун Ю.В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2(34). С. 41–50.

- 57 Іршак О.С., Лещук І.Я. Сучасний стан кредитної діяльності банків та її вплив на розвиток реального сектору України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 145–149.
- 58 Кремень В.М., Кремень О.І., Гуляєва Л.П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. № 3(45). С. 176–183.
- 59 Мульська О., Руцишин Н. Удосконалення механізму банківського кредитування у контексті регулювання фінансово–економічний дисбалансів в Україні. *Світ фінансів*. 2020. № 4(65). С. 168–182.
- 60 Неізнана О.В., Ткачук К.В. Дослідження сучасного стану кредитування економіки України з боку банківського сектору. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6189> (Дата звернення: 19.10.2023).
- 61 Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (Дата звернення: 19.10.2023).
- 62 Рогожнікова Н.В. Основні тенденції банківського кредитування в сучасних умовах фінансово–економічної кризи. *Фінансовий простір*. 2015. № 3(19). С. 72–77.
- 63 Хома І.Б., Шира М.І. Стан банківського кредитування суб'єктів економіки та чинники його активізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Том 1. С. 114–119.
- 64 Чайковський Я.І. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. № 1. С. 156–163.
- 65 Швець Ю.О. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 793–798.
- 66 Страхування кредитних ризиків. URL: <file:///C:/Users/Us/Downloads/27.pdf> (дата звернення: 13.11.2023)
- 67 Страхування кредитного ризику комерційних банків. URL: <https://forinsurer.com/public/02/11/26/124> (дата звернення: 13.11.2023)

АКТ

перевірки кваліфікаційної роботи магістра на наявність ознак академічного плагіату.

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism кваліфікаційна робота **«Управління кредитним портфелем банку»**, автора: Мальцевої Валерії Олександрівни містить 20,03 % **обсяг** знайдених подібностей . Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала доцент кафедри Фінанси, облік і аудит Вікторія Орлова

31.12.2023 р.